

Bir Yeniçeri Ortasının Günlük Masrafları: 32. Ortanın Harcamaları Üzerine Bir Değerlendirme

A Daily Expenses of the Janissary Battalion: An Evaluation of The Expenditures of the 32nd Janissary Battalion

Evren Gökçe*

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi Research Article

Sorumlu yazar:

Corresponding author:

* Süleyman Demirel Üniversitesi

evren1839@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-5930-3020

Başvuru / Submitted :

17 Şubat 2023

Kabul / Accepted :

22 Mart 2023

DOI: 10.21021/osmed.1252633

Atıf/Citation:

Gökçe, E. "Bir Yeniçeri Ortasının Günlük Masrafları: 32. Ortanın Harcamaları Üzerine Bir Değerlendirme". Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 17 (2023): 77-106.

Benzerlik / Similarity : %3

Öz

Sultan I.Murad döneminde kurulan Yeniçeri Ocağı asırlar boyunca Osmanlı ordusunun temel birliklerinden birisini teşkil etmiş ve kazanılan zaferlerde önemli rol oynamıştı. Esasen padişaha bağlı olarak hizmet etmek üzere devşirme sistemi doğrultusunda tedarik edilen yeniçeriler İstanbul'un fethinden sonra Eski ve Yeni Odalar adı veren kışlalarda ikamet etmeye başlamışlardı. Bir kısmı devlete ait olmakla birlikte işe başta olmak üzere temel gereksinimlerini kendileri karşılıyorlardı. Bu doğrultuda orta adı verilen bölüklerin giderlerine destek olmak amacıyla para vakfedildiği gibi sandık adlı fonlar kurulmuştu. Söz konusu sandıklarda muhafaza edilen ve ortalara ait olan paraları ilgilendiren her türlü işlem defterlere kaydedilmekteydi. Bu işlemler arasında ortalar için tedarik edilen gıda, malzeme ve bir takım temel hizmetlere dair masrafların kaydı önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada yeniçeri birlikleri arasında bulunan 32. ortaya ait bir masraf defterindeki verilerden hareketle XIX. yüzyılın başlarında bir yeniçeri ortasının günlük harcamaları mercek altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Yeniçeri Ocağı, Orta Sandıkları.

Abstract

The Janissary Corps, which was established during the reign of Sultan Murad I, constituted one of the main units of the Ottoman army for centuries and played an important role in the victories. In fact, the Janissaries, who were supplied in line with the devshirme system (recruit slave boys who were captured at the wars or taken from their families voluntary) to serve tied the sultan, began to reside in the barracks called the Old and New Barracks after the conquest of Istanbul. Although some of them belonged to the state, they met their basic needs, especially subsistence. In this direction, cash waqfs were set up, as well as funds were established called sandık to support the expenses of the battalions called Orta. All kinds of transactions concerning the money kept in these funds or chests were recorded in the books. Among these transactions, the registration of the costs of food, materials, and some basic services has an important place. In this study, based on the data in an expense book belonging to the 32nd Janissary battalion, the daily expenditures of a Janissary battalion were undertaken into observation at the beginning of the 19th century.

Keywords: Ottoman Empire, Janissary Corps, Battalion Funds.

Giriş

Osmanlı askeri tarihinde kazanılan büyük zaferlerde önemli bir pay sahibi olan Yeniçeri Ocağı, XVI. yüzyıla kadar dünyanın en iyi askeri teşkilatlarından birisi olma özelliğine sahipti. Ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde disiplin ve düzenini kaybetmeye başlayan ocak ilerleyen tarihlerde imparatorluğun yaşadığı yenilgilerin ve toprak kayıplarının temel sebeplerinden birisi olmuştu. Askerlikle ilgili olmayan kişilerin yeniçeriliğe alınmaları, bazı ocak mensuplarının esame adı verilen birden çok maaş tezkiresine sahip olmaları, bunların bir kazanç kaynağı olarak alınıp satılmaları, sefer zamanlarında orduya katılmamaları, katıldıkları surette ise düşmandan kaçarak geçtikleri yerleri yağmalamaları gibi olumsuzluklar bozulmanın birtakım somut örneklerini teşkil etmekteydi. Yeniçeriler ayrıca başkentte yaşanan siyasi olaylarda etkin rol oynamakta, şehir asayişini ihlal etmekte, sık sık çeşitli bahanelerle ayaklanarak devlet yönetiminde istikrarsızlıkların yaşanmasına sebebiyet vermekteydiler. Bazı devlet adamları siyasi dengelerin üzerinde etkili bir unsur haline gelen yeniçerilerin desteğini şahsi çıkarları için suiistimal etmekten çekinmiyorlardı. Padişahları tahttan indirebilecek kadar güçlenen ocak mensupları özellikle devletin icra etmeye çalıştığı askeri ıslahatların önündeki en büyük engel durumuna gelmişti.

XIX. yüzyılın ilk yıllarına geldiğinde yaptığı düzenlemelere karşıt olan çevrelerce tahttan indirilen III. Selim'in yerine geçen IV. Mustafa'nın kısa süreli saltanatı Alemdar Mustafa Paşa'nın desteğini alan II. Mahmud'un cülusuyla birlikte sona ermişti. Sorunlu bir ortamda saltanatına başlayan II. Mahmud, iktidarını sağlamlaştırdıktan ve bir müddet bekledikten sonra yeniçeri meselesine kesin bir çözüm bulmak üzere harekete geçmiş, devlet adamları ve halkın desteğini alarak 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırmıştı. Osmanlı tarihlerinde Vaka-i Hayriye olarak adlandırılan ve yeni bir dönemin başlangıcını ifade eden bu önemli gelişme sonrasında tasarladığı ıslahatları yürürlüğe koyabilmişti. Böylece Asakir-i Mansure-i Muhammediye adını taşıyan ordu kurulduğu gibi, idari sosyal ve ekonomik alanda kalıcı düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve Tanzimat'a giden yol açılmıştı.

Vaka-i Hayriye sonrasında imparatorluğun köklü bir reform sürecine girmesinin yanı sıra başkent İstanbul'da ve imparatorluğun diğer yerlerinde yeniçerilere ait her türlü sembol, iz ve işaret yok edilmeye çalışılmış bundan mezar taşları dahi nasibini almıştı. Osmanlı arşivinde muhafaza edilen yeniçerilere ait arşiv belgeleri de aynı sebeple imha edilmişti. Bununla birlikte ocağa ait bütün izler ortadan kalkmamış, bazı mezar taşlarıyla birlikte yeniçerilere ait arşiv vesikaları günümüze kadar gelmiştir. Söz konusu belgeler arasında ocak mensuplarının yardımlaşma amacıyla kurdukları sandıkların hesaplarını içeren defterler bulunmaktadır. Bunlardan birisi Bab-ı Defteri fonundaki Yeniçeri Kalemî Defterleri koleksiyonunda 34889 numara ile kayıtlıdır. Bu defterde ocak dahilindeki ortarlardan 32. ortanın H.1224-1225/M.1809-1810 tarihleri arasında yaptığı harcamaların ve orta sandığına ait gelirlerin detaylı dökümleri mevcuttur. Bu incelemede söz konusu defterde bulunan kayıtlar vasıtasıyla elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Böylece bir yeniçeri ortasının ocağın kaldırılmasından hemen öncesine tekabül eden yıllarda yapmış olduğu harcamalar hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

1.Kuruluşundan Kaldırılmasına Yeniçeri Ocağı

Kaynaklarda kapıkulu ismiyle bilinen padişaha bağlı askeri birimler arasındaki Yeniçeri Ocağı, esasen piyade veya yaya neferlerden oluşmaktaydı. Bununla birlikte ocak diğer kapıkulları arasında bulunan acemi oğlanları, altı bölük halkı (kapıkulu süvarileri), cebeciler ve topçular gibi birimlere nazaran daha çok tanınmaktadır. Bunda yeniçerilerin imparatorluğun kazandığı

zaferlerde kritik roller icra etmeleri, bozulmadan önce sahip oldukları disiplinleri ve ocağın kurallarına karşı olan sıkı bağlılıkları gibi sebepler etkili olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Yeniçeri Ocağı Osmanlı tarihi söz konusu olunca akla ilk gelen kurumlardan birisidir.

Osmanlı İmparatorluğunda kapıkulu uygulaması Karahanlı, Gazneli ve Selçuklu gibi Türk-İslam devletlerinde görülen gulamların devamı niteliğindeki devşirmelere dayanmaktadır. Bu sistem dahilinde ilk defa Sultan I. Murad zamanında seferlerde alınan esirlerden bir kısmının devlet adına ayrılıp asker olarak istihdam edilmeleriyle ocak tesis edilmiş ve tarih sahnesine çıkmıştır. I. Murad dönemini takiben yeniçeri sayısı artmış, imparatorluğun klasik dönem olarak adlandırılan kudretli devrinde ocak ordunun temel birimlerinden birisi haline gelmiştir.¹ Osmanlı tarihinin ilk dönemlerinden bahseden Tevarih-i Al-i Osman ve diğer kroniklerde Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşuna dair genellikle benzer bilgiler verilmektedir. Bu kroniklere göre ocağın ortaya çıkışı ulemadan Karamanlı Kara Rüstem ile Çandarlı Halil Paşa'nın savaş esirlerinin beşte birinin devlet için ayrılması veya gazilerden esirler karşılığında vergi alınması şeklinde yaptıkları önerinin I. Murad tarafından kabul edilmesi doğrultusunda gerçekleşmiştir. Söz konusu kroniklerden Oruç Bey Tarihi bu gelişmeyi şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu taraftan girü Kara Rüstem derlerdi bir dânişmend var idi. Karaman'dan gelmiş idi. Çenderlü Halil kim kadı-asker olmuşdu. Kara Rüstem geldi ana eyitti. Paşa Sultan, Mevla! Bu ganimet malı kim vardır akından çıkan helâldür. Niçün beğliğe almazsın öşrün, beğlik malı niçün zâyi' kılırsun. Şer'ile anda pâdişâhın hakkı vardır. Kadı-asker eyitdi: Ya nice edelüm? Kara Rüstem eyitdi: İşbu esirler kim gaziler getirdüler... Kara Rüstem Gelibolu'da oturdu... Üç dört yıl kapıda oturduktan sonra getirüp kapıda yeniçeri eylediler. Ol vakitden beri adı yeniçeridir.”²

XIV. yüzyılda gerçekleşen bu gelişme aynı zamanda imparatorluğun ilerleyen tarihlerde sağlayacağı büyüme ve yükselme açısından en önemli dönüm noktalarından birisiydi. Zira kuruluşundan itibaren sürekli gelişen Yeniçeri Ocağı zamanla Avrupa'nın en düzenli ve disiplinli askeri birliği olarak ün kazanmıştı. Ancak imparatorluğun zirveye çıktığı Kanuni dönemini takiben devletin diğer kurumlarında olduğu gibi ocak yaşanan olumsuz gelişmelerden etkilenmiş ve zamanla görkemli günlerini geride bırakmıştı. Osmanlı tarihlerinde ocak yapısının bozulmasının III. Murad'ın şehzade Mehmed için düzenlediği sünnet merasimindeki olaylarla başladığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte söz konusu merasim öncesinde de yeniçeriler zaman zaman padişah otoritesine karşı geliyorlardı. Fatih'in saltanatının ilk yıllarında yaşanan Buçuktepe isyanı ve şehzade Ahmed yerine Yavuz'un tahta çıkarılmasının sağlanması gibi örnekler tarihlere geçmişti. Ancak bu ve benzeri gelişmelerde devlet otoritesinin sağlamlığı ve mali yapının güçlü olması sebebiyle ocağın yapısı zarar görmemişti. Bununla birlikte Kanuni'nin cenazesini karşılamaya giden II. Selim'in çevresinin etkisi ile sefer bahşişi dağıtmayıp ulufelere zam yapmaması ocak

¹ Yeniçeriler hakkında ayrıntılı bilgi için Mücteba İlgürel, “Yeniçeriler” *İ.A.C.13*, (İstanbul: MEB.Yayımları 1993), 385-395; Kemal Beydilli, *Yeniçeriler ve Bir Yeniçerinin Hatıratı*, (İzmir: Yitik Hazine Yayınları, 2003), 7-69;

² *Oruç Bey Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, (İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları, 2014), 24-25; XVII. yüzyıl kaynaklarından Hezarfen Hüseyin Efendi ise ocağın kuruluşunu “*Asıl zuhuru yedi yüz yirmi üçde Sultân Murâd-ı Evvel Edirne'yi feth ettikten sonra*” olarak belirttikten sonra “*Ba'de zaman devşirilüb pâdişâha bunlar ne vechle olmak gerek deyincek “ârif-i billâh Hâcı Bektaş-ı Velî'ye bunları gönderüb bunlara duâ eylesün ve bunlara bir âlamet verüp ad taksun” dedi. Şeyh-i mezbûr dahi, giydiği abanın bir yenün kesüp bunların birinin başına giydürüp bunlar Yeniçeri olsunlar ve bunların yüzleri mehîb olsun. Vardıkları yerde yüzleri ağartsunlar” deyü du'â-yı nefes eyledi. Yeniçeri tâ'ifesi o zamandan berü zuhur etmiştir*” şeklinde belirterek aynı zamanda ocak ve Bektaşilik arasındaki ilişki hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler döneme ait diğer kroniklerde de mevcuttur. Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhis'ül-Beyân Fi-Kavânin-i Âl-i Osmân*, Haz. Sevim İlgürel, (Ankara: TTK. Yayınları, 1998), 143-144.

mensuplarının başkentte padişahın saraya girmesine engel olabilecek kadar güçlendiklerini ortaya koyan bir gelişme olarak sonraki dönemlerde yaşanacakların adeta bir habercisiydi.³

İmparatorluğun kudretinin zirveye çıktığı XVI. yüzyılı takiben çeşitli iç ve dış sebeplerle imparatorluğun genelinde yaşanan problemlerden doğrudan etkilenen ocakta ülkedeki nüfus artışıyla bağlantılı olarak yeniçeri sayısı çoğalmıştı. Ödenmesi gereken ulufeler nedeniyle hazinenin üstlendiği yükü birlikte ekonomik krizler neticesinde artan fiyatlar ve enflasyon karşısında eriyen maaşlar yeniçeriler açısından geçim sıkıntısına yol açmıştı. Bu nedenle kışlarının dışındaki hayata karışarak ticarete girmişlerdi. Bu durum yeniçerileri kimliklerini korumaya devam ederken kışlarının dışında siyasi ve ekonomik çıkarları olan bir zümre haline getirmişti. Artık başkent İstanbul ve imparatorluğun diğer yerlerinde esnaflaşma olarak nitelendirilen bir değişimle askerlik görevlerini icra ederken ticaretle meşgul oluyorlardı. Aslında imparatorluğun erken dönemlerinden itibaren ekonomik hayattaki varlıkları bilinmekteydi. Ancak XVII. yüzyıldan başlayarak esnaf loncaları içindeki faaliyetlerini artırmışlardı. Çarşı ve pazarlarda esnaflık yapıyor ve yeri geldiğinde esnafı himaye ederek loncalarla iş birliği içine giriyorlardı.⁴

Yeniçeri Ocağı'nın eski disiplin ve düzenini kaybetmesi ayrıca devlet yönetimini ve toplumsal asayışı olumsuz etkilemişti. Zira ocak XVII ve XVIII. yüzyıllarda geçirdiği değişim neticesinde merkezi yönetimin kolay kolay baş edemediği bir güç odağı haline gelmişti. Çıkardıkları isyanların yanı sıra toplum içinde kişisel ve grup menfaatleri için şiddet uygulamaktan kaçınmıyorlardı. Bu tip olaylar daha ziyade XVIII. yüzyılın başı ile XIX. yüzyılın ilk çeyreği arasında belirgindi. Her ne kadar yeniçerilerin bulunduğu her bölgede asayiş hadiseleri yaşansa da İstanbul'da cereyan edenler daha fazla göze batmakta ve dönemin kaynaklarında daha çok yer bulmaktaydı. Yapılan araştırmalara göre 1593-1826 arasında iki buçuk asırlık bir sürede payitaht halkının farklı kesimlerinin de içinde yer aldığı 28 isyan ocak tarafından gerçekleştirilmişti.⁵

II. Selim'in saraya girişinin engellenmesi, III. Murad'ın şehzadesi Mehmed'in sünnet merasiminde yaşanan olaylar ve devletin içinde bulunduğu mali zorluk nedeniyle ulufelerin değeri düşük akçeyle ödenmesi neticesinde patlak veren Beylerbeyi Vakası gibi gelişmeleri, ilerleyen asırlarda daha ciddi ve sarsıcı nitelikli olanlar takip etmişti. Nitekim yeniçeriler artık Genç Osman'ın tahttan indirilmesi, IV. Murad'ın tahta çıkıp iktidarını sağlamlaştırmasına kadar

³ Söz konusu olaylar için Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî, 971-1003/1563-1595* C.I, Haz.Mehmet İpşirli, (Ankara: TTK. Yayınları, 1999), 48-56, 135 vd; Araştırmacılar arasındaki genel kanaate rağmen Akdağ sünnet merasiminde yaşanan söz konusu olayın uydurma olduğunu, ocakta yaşanan bozulmanın esasen birtakım toplumsal gereksinimler ve diğer nedenler neticesinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyânları*, (Ankara: Barış Yayınları, 1999), 287.

⁴ Abdülmennan M. Altıntaş, "İstanbul Loncaları ve Yeniçeriler: Kayıkçı Esnafı Üzerine Bir Deneme (1677-1752)" *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M.Mert Sunar, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 133,136; Yeniçeri ocağının mevcudunun haddinden fazla surette artması neticesinde meydana gelen diğer bir gelişme ise esame adı verilen maaş belgelerinin alınıp satılmasıydı. Esame XVIII. yüzyılın başlarından itibaren alınıp satılarak zamanla kapıkulu olmayan zümrelerin elinde dahi yatırım aracı olmuştu. Devlet bu durumda 1767, 1784 ve 1790 tarihlerinde ilk önce mahlul sonra esame kağıtlarının alım satımını yasaklamışsa da ocağın kaldırıldığı 1826 tarihine kadar esame ticareti varlığını korumuştur. İrfan Koktaş, "İstanbul Esame Piyasası Üzerine Notlar (1750-1826)", *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed.Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos- M.Mert Sunar, (İstanbul Kitap Yayınevi, 2022), 161-162.

⁵ Mehmet Mert Sunar, "İstanbul'da Yeniçeri Ortalarının Karıştığı Sokak Çatışmaları, (18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl Başları)" *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M.Mert Sunar, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 261; Aysel Yıldız, "Bozulma ve İsyân Yeniçeriler Sipahlar ve Cebeciler" *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M.Mert Sunar, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 214-125 Tablo-I; Ayrıca sipahilerle yeniçeriler arasında yaşanan rekabet ve siyâsilerin bu rekabeti kullanması gibi nedenler devletin asayişini fazlasıyla bozan diğer bir sebeptir. Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-II, Tagayyür ve Fesad (1603-1656) Bozuluş ve Kargaşa Dönemi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014), 125.

başkentte yaşanan ciddi asayişsizlikler ve kargaşalar gibi birçok gelişmede ön plandaydı. Ocağın devlet idaresine müdahalesi Osmanlı tarihinde ağalar saltanatı olarak adlandırılan IV. Mehmed'in saltanatının ilk yıllarında zirveye çıkmıştı.⁶

Padişahlar ve devlet idarecileri ise yapılan tüm girişimlere rağmen ocağı ıslah edemiyorlardı. Bu sebeple zaman içinde yeniçerilerin çıkardığı sorunlar artarak çoğalmış, XIX. yüzyıla gelindiğinde ise adeta tahammül edilmez bir dereceye gelmişti. Örneğin devrin vakanüvisleri arasındaki Esad Efendi yeniçerileri “*Muharrîk-i zencîr-i mefsedet ve ma'rek-i guş-i melânet olup, her biri fenn-i fitnede vâhid-ke'l-elf dimeğe şâyân*” şeklinde tanımlamıştı. Yine Esad Efendi'ye göre ocağın kaldırılması esnasında önemli hizmetler yapan ve Ağa Paşa olarak tanınan Hüseyin Paşa, yeniçeri ağası olduğu zaman odabaşları toplamış ve “*sâir halka şol vâdîde te'addî etmektedirler ki, bütün alem cümlemizden nefret ve zevâlimizi temennî ederek...kabahât içimizde beş on kadar uğursuz ve erkânsızın iken sükûtumuz ve adem-i ittihâdımız sebebiyle kötülük hepimize sirayet eyledi*” şeklinde ocağın durumunu emrindeki zabıtlere açıkça belirtmişti. Siyasal, toplumsal ve ekonomik meselelere sebebiyet vermelerinin yanı sıra yeniçerilerin devlete verdiği en büyük zararlardan birisi asli görevleri olan askerliği çeşitli bahaneler ileri sürerek yapmayıp savaşlarda ağır yenilgilerin yaşanmasına yol açmalarıydı. Nitekim devrin kaynaklarından Cabi Tarihi'ne göre yeniçeriler sefer esnasında “*bizleri Tuna'dan karşı geçürüb ne kadar yeniçeri var ise küffâra kırdırub yeniçeri nâmını âlemden kaldırmak murâdları imiş*” diyerek savaştan kaçmaktaydılar.⁷

Nizam-ı Cedit adı verilen ıslahat programını tamamlayamadan Kabakçı Mustafa isyanı neticesinde tahttan indirilen III. Selim'in yerine tahta çıkan Sultan II. Mahmud'un saltanatının başlangıcı ise yeniçeriler için sonun başlangıcını teşkil etmekteydi. Asırlardır süre gelen ve bir türlü çözülemeyen bu sorunun halli için gerekenin yapılmasına karar veren II. Mahmud, eşkinici birliklerinin kuruluşunu bahane ederek isyan eden ocağı 1826 tarihinde Vaka-i Hayriye olarak adlandırılan bir şehir çatışmasından sonra tamamen ortadan kaldırmıştı. Esad Efendi'ye göre yeniçeri odaları ve et meydanı başta olmak üzere İstanbul ve imparatorluğun diğer yerlerinde altı bin kadar yeniçeri öldürülmüştü. Olay sonrasında başta Keçecizâde İzzet Molla'nın ünlü “*kazan devrildi söndürdü ocağı*” dizeleri olmak üzere çeşitli tarihler düşülmüş ve eserler kaleme alınmıştı.⁸

⁶ Genç Osman'ın tahttan indirilmesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler için Hüseyin Tuğî, *Musibetnâme* Haz. Şevket Nezihî Aykut, (Ankara: TTK. Yayınları, 2010); IV. Murad dönemindeki hadiseler ve ağalar saltanatı hakkında *Târih-i Nâima*, C.III, Haz. Mehmet İpşirli, (Ankara: TTK. Yayınları, 2014), 699-719 vd; *Târih-i Nâima*, C.IV, Haz. Mehmet İpşirli, (Ankara: TTK. Yayınları, 2014), 1264, vd.

⁷ *Vak'a-Nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, Haz.Ziya Yılmaz, (İstanbul: OSAV Yayınları, 2000), 194-195; *Câbî Târihi, Târih-i Sultân Selîm-i Salîs ve Mahmûd-ı Sâni-I*, Haz. Ziya Yılmaz, Ankara: TTK. Yayınları, 2003), 118; Her iki kronikte yeniçerilerin halka yaptıkları baskılar, sefer esnasında takındıkları tutumlar ve sebebiyet verdikleri asayiş olaylarına dair örnekler bulunmaktadır.

⁸ Esad Efendi tarafından verilen bir bilgiye göre ocağın kaldırılmasından yeni bir düzenlemeyle tekrardan kurulması düşünülmüş, ancak reisülküttâb Seyyida Efendi “*Bu ni'met bir daha ele geçmez. Fursat elvermişken külliyyen ilgâsı farz derecesine resîde olmuşdur*” diyerek durumu II. Mahmud'a belirtmiş, padişahın da bu görüşü desteklemesiyle ocak tamamen tarihe karışmıştı. *Vak'a-Nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, 613, 647 vd; Esad Efendi, tarihinde ocağın kaldırılması esnasında yaşanan olaylara yer vermekle birlikte bu konuda *Üss-i Zafer* adlı tanınmış eserini de kaleme almıştır. Bu eser için, Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, (İstanbul: Matbaa-i Süleyman Efendi, 1293); Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına dair kaleme alınan bazı eserler hakkında Mehtap Erdoğan “*Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihi ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer*” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.25, (Konya: 2009), 74-76.

2.Yeniçeri Ocağının Teşkilatlanması ve Yeniçeri Kışlaları

Yeniçeri Ocağı yukarıda ifade edildiği gibi XVI. yüzyıl sonrasında yaşanan bozulmalara rağmen ilk kurulduğu tarihlerde yürürlüğe konan kanunlarla şekillenen teşkilat yapısını son dönemine kadar muhafaza etmişti.⁹ Kurulmasından 1826 tarihinde tarih sahnesinden çekilmesine kadar bu yapının temelinde orta olarak adlandırılan birim yer almaktaydı. Ortalar günümüz askeri yapılanmalarındaki taburlara eşit olup, bir kısmı İstanbul’da, geri kalanları vilayetler, büyük şehirler ve paşaların maiyetlerinde istihdam edilen yeniçeri birlikleriydi.¹⁰ Ortanın yanı sıra Yeniçeri Ocağı açısından aynı anlama gelen diğer bir temel kavram ise odaydı. Eski Türkçedeki keçeden yapılmış kubbeli çadır anlamına gelen otağ kelimesinden geldiği düşünülen oda yeniçerilerin kaldığı kışlaları ifade etmekle birlikte herhangi bir yeniçeri taburunu tanımlamak için kullanılmaktaydı.¹¹

Ocak bünyesinde görevli olan ortalar esasen yaya beyler (cemaat), sekbanlar ve ağa bölükleri-bölüklüleri olmak üzere üç temel kısımdan oluşmaktaydı. Kaynaklara göre ilk yeniçeri ortaları bin kişiden ibaretti. Zira ocağın kuruluşu esnasında bin kadar yeniçeri alınarak bunların başına bir yayabaşı tayin edilmişti. Yaya veya piyade neferlerden oluşan bu ilk ortalara daha sonra cemaat adı verilmişti. Kademeli olarak artan yaya bölükleri veya cemaat sayısı önceleri 10 ortadan ibaret iken sonraları 101’e kadar çıkmıştı.¹²

Yeniçeri Ocağı’nın hiyerarşisinde ocak ağaları veya katar ağaları gibi isimlerle anılan yeniçeri ağası, kethüda bey, sekbanbaşı, turnacıbaşı ve zağarcıbaşı gibi üst rütbeli zabitlerin dışında ortaların idaresinden sorumlu olan zabitler, alt rütbedeki başka zabitler ve yardımcı hizmetleri gören efrat bulunmaktaydı. Bir yeniçeri ortasının veya bölüğünün başında bulunan zabit yukarıda vurgulandığı üzere yayabaşı rütbesine sahipti. Yeniçeri Ocağı’nda 101 cemaat ortasının idarecisi olan yayabaşılar aynı zamanda ser-piyadegan-ı dergah-ı ali, çorbacı veya subaşı gibi unvanlarla anılıyorlardı. Bununla birlikte sekban, zağarcı, seksoncu ve turnacı ortaları kendi isimleri ile anıldığından zabitlerine yayabaşı denmeyip sekbanbaşı ve zağarcıbaşı denilmekteydi. Bu zabitlerin 101 cemaat arasında olmayan ortaları ise sekban ortaları ve zağarcı ortaları olarak adlandırılmaktaydı. Geri kalan 101 cemaatin orta kumandanları deveçiler (şütürban) dahil yayabaşı unvanını taşımakta olup bütün orta kumandanları arasında en kıdemli yayabaşına başyayabaşı denilmekteydi.¹³

⁹ Yeniçeri Ocağının büyük bir titizlikle dikkat edilen kurallara uyulmaması nedeniyle bozulması üzerine bazı eserler hazırlanmıştır. I. Ahmed döneminde yazıldığı düşünülen *Kavanin-i Yeniçeriyân*, II. Osman döneminde yazıldığı düşünülen *Kitab-ı Müstetâb* ve IV. Murad ve Sultan İbrahim dönemlerinde hazırlanan *Koçi Bey Risâlesi*’nde ocağın kadim kanunlarından ve bunların ihmalıyla yaşanan bozukluklardan bahsedilmektedir. Fatma Kaytaç, “Osmanlı Askeri Teşkilatına Dair Bilinmeyen Bir Eser “Yeniçeri Ocağı’na İlişkin Bir Risale (Değerlendirme ve Metin) *Tarih Dergisi*, S.57, (İstanbul: 2013), 45-46; Kavanin-i Yeniçeriyân ile birlikte ocak nizam ve kaidelerinden bahseden bazı eser ve kaynaklar için: *Kavanin-i Yeniçeriyân (Yeniçeri Kanunları)*, Haz. Tayfun Toroser, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011); Ayşe Pul, “Yeniçeri Teşkilatına Dair Bir Risale (Değerlendirme Karşılaştırmalı Metin)”, *Belleten*, C.84, S.301, (Ankara: TTK. Yayınları, 2022), 983-1044; Abdülkasım Gül, “Yeniçeri Teşrifat Mecmuası (Traskripsiyon ve Değerlendirme)” *ETÜ. Tarih Dergisi*, S.1, (Erzurum, 2020), 37-66.

¹⁰ Son zamanlarında sayısı 196’ya kadar çıkan ortalarda ilk zamanlarda 60-70 veya 100’e kadar artan sayıda yeniçeri neferi mevcuttu. Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-2*, (İstanbul: MEB. Yayınları, 1993), 730; M. Mert Sunar “Oda”, *DİA.*, C.EK-2, (Ankara: TDV. Yayınları, 2019), 369-371; Ocak teşkilatı hakkında detaylı bilgi için ayrıca Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2010).

¹¹ Sunar, *a.g.m.*, 369.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları-I*, (Ankara: TTK. Yayınları, 1988), 157.

¹³ Yayabaşılıarın yevmiyeleri 24 akçe olup başlıklarındaki üsküflerinin önüne turna telli süpürge sorguç takarlardı. Görevden alındıklarında kale dizdarı yani kale kumandanı olarak görevlendirilirdi. Bununla birlikte zaman zaman başka görevlere tayin edilirdi. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 214, 216, 234, vd.

Yayabaşılardan sonra cemaat ortalarında vazifeli diğer zabitler oda kethüdası, küçük bölükbaşı, odabaşı, vekilharç, bayraktar, başeski, usta ve aşçıbaşı idi. Bunlardan oda kethüdası yayabaşından sonra gelmekte olup vazifesi orta düzenini sağlamaktı. Bu sebeple kışlada sürekli bulunmakla mükellefti. Muharebe zamanında orta yeniçerilerinin çadırları onun çadırı etrafında toplanırdı. Vekilharç odabaşından bir derece aşağıdaydı. Haftada bir kere kendi ortasından toplanan kumanya parasıyla işeyi tedarik etmekle sorumluydu. Ortalarda hizmetle görevli karakullukçulara gelindiğinde ise bunlar hiyerarşide küçük çavuşlar derecesindeydi. Karakullukçuların başına başkarakullukçu denilmekteydi. Karakullukçular çorbacılarla birlikte diğer zabitlerin emir çavuşluğu vazifesini yerine getirmekteydi. Yeniçeri Ocağı'na yeni giren neferlerden tayin edilen karakullukçuların bir kısmı aynı zamanda odanın ve oda eskilerinin hizmetini görür, bir kısmı zabitlerin hizmetine bakardı. Karakullukçulardan oda hizmetine ayrılanlar odayı silip süpürmek, kıdemli yeniçerilerin ve odaya gelenlerin ayakkabılarına temizlemek, yemek kaplarını yıkamak, odanın odununu kesmek, kandilleri yakmak ve pazardan alınacak şeyleri alıp getirmek gibi hizmetlerle meşgul olurlardı.¹⁴

Ortanın diğer zabitlerinden olan başeski bayraktar veya alemdardan bir derece aşağıdaki zabıt olup ortanın en kıdemlisi idi. İstanbul'da bulunan yeniçeri karakollarının (diğer ifadeyle kullukların) kumandanı olan başkarakullukçuların başeskilerden olması ocak geleneğiydi. Bayraktar veya alemdar ise mensup olduğu ortanın bayrağını taşımakla sorumluydu. Karakullukçuların yanı sıra çeşitli hizmetli yerine getiren zenbilci ve saka gibi vazifeliler zabitler arasında sayılmazlardı.¹⁵

Yeniçeri Ocağı'nın mevcudu 1574 tarihinde 13.599 iken bir asır sonra 60.000'i geçmiş, XIX. yüzyıl başlarında ise 100.000'e kadar ulaşmıştı. Bu baş döndürücü sayı artışının sebepleri arasında başkentten taşraya doğru yaşanan yeniçeri hareketliliği önemli bir yere sahipti. 1580 tarihinde 196 ortadan sadece 22'si muhtelif eyaletlerde görev yapıyordu. 1645-1669 yılları arasında cereyan eden Girit Savaşı'nda 45'i Girit'te olmak üzere 125 orta eyaletlerde bulunuyordu. Girit savaşı sonrasındaki Kutsal İttifak ve Rusya savaşları ise başkent-taşra arasındaki dengeyi değiştirmişti. 1688 tarihinde başkentte yalnızca 30 yeniçeri ortası bulunuyordu. XVIII. yüzyıl ortalarında bu sayı biraz artarak 43-46 arasında sabitlenmiş, 1826'da ise 51'e kadar yükselmişti. Bununla birlikte 196 ortadan her zaman belirli bir miktar yeniçeri başkentte kalmakla mükellefti. Taşraya asker göndermesine rağmen bazı neferleri kışlalarda kalan ve kısmen de olsa orta yapısını muhafaza eden ortalara yarım orta denmekteydi. Bu ortalar diğer ortalar gibi görevlerini yerine getiriyorlardı. Tüm bunların yanı sıra yaşanan mağlubiyetler neticesinde kalelerin düşman eline geçmesiyle birlikte taşradaki birçok yeniçeri emekliye ayrılarak İstanbul'a gelerek burada ikamete başlamışlardı. Neticede 1826 tarihinde ocaktaki esame yani maaş kağıdı veya tezkiresi sayısı 107.729'a ulaşmıştı.¹⁶

Yeniçeriler devlet tarafından tahsis edilmiş kışlalarda ikamet ediyordu. Yukarıda ifade edildiği gibi aynı zamanda ortaları tanımlamak için kullanılan oda tabiri esasen bu kışlalara verilen isimdi. Bunlardan Şehzadebaşı semtindeki Eski Odalar, Aksaray'da bulunan ise Yeni Odalar

¹⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 235-237, 285, vd.

¹⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 235-237, 285, vd.

¹⁶ Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar "İstanbul, Taşra ve Yeniçeriler" *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 15-16, 18,19; İnalçık, 1480 yılında 10.000 olan yeniçeri sayısının 1568'de 12.789, 1609 tarihinde 37.627, 1670 tarihinde ise 53.849 kişi olduğunu belirtmektedir. İnalçık, *a.g.e.*, 122.

olarak adlandırılmaktaydı.¹⁷ Başkentte Suriçi olarak adlandırılan bölgenin merkezinde yer alan ilk askeri kışlalar olan odalar, aynı zamanda fetihten sonra inşa edilen ilk binalar arasındaydı. Eski Saray'ın hemen yakınına inşa edilen odaların varlığı yeniçerileri şehrin sosyo-kültürel ve ekonomik hayatının bir parçası yapmıştı. Ancak yeniçeriler arasında zaman zaman bir takım uygunsuz davranışların sergilenmesi sebebiyle kışlaların etrafına tecrit amaçlı duvarlar çekilerek belirli kapılardan kontrollü giriş-çıkış sağlanmıştı. Hanedanın XV. yüzyıldan sonra Topkapı Sarayı'na çekilmesiyle birlikte kışlalar saray ve devlet ricalinin konaklarının yer aldığı Divanyolu'nun diğer ucunda yer almış, ancak yeniçeri ağasının idari merkezi olan Beyazıt'taki Ağakapısı ile birlikte ocağın merkez üssü olmaya devam etmişti. Bununla birlikte XVI. ve XVIII. yüzyıllar arasında nefer sayısının artışına paralel olarak yeniçerilerin Anadolu ve Balkanlar'da sayıları yükselmiş, diğer yandan başkentteki kışlalarının dışına taşarak şehir hayatına dahil olmuşlardı. Buna rağmen Eski ve Yeni Odalar yeniçeriler için merkezi statülerini korumuştur. Bu sayede yeniçeriler kendilerine has kültürlerini ve geleneklerini devam ettirme fırsatı bulmuşlardı.¹⁸

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Fransız elçisiyle birlikte odaları ziyaret eden seyyah Galland'ın verdiği bilgilere göre Yeni ve Eski Yeniçeri Odalar bir tarafı rengarenk çinilerle kaplı, kapı ve pencereleri yıldızlarla süslenmiş mermer çerçeveleri olan uzun binalardı. Odalar yeniçeriler ve zabıtları için çok rahat daireler olup, mutfaklara kadar her yerde akar sular bulunacak derecede konforlu idi. Ayrıca çinilerle kaplı olan duvarlarındaki dehlizler fenerlerle aydınlatılmıştı. Bu binalar yeniçeri bölüklerinin hepsini ihtiva etmediği için çok geniş olan aynı sahada diğer birçok oda daha yapılmıştı.¹⁹

Odalarda her yeniçeri ortası için tahsis edilmiş ayrı bir kısım bulunmaktaydı. Bu kısımlara orta ve oda kavramları ile birlikte özel anlamıyla, yani sadece bir bölüğe ait kısımları tanımlayacak şekilde aynı zamanda kışla ismi verilmekteydi. Bu nitelendirme incelememizde kullanılan 32. ortaya ait defterde de görülmektedir. Nitekim defterde orta tarafından yapılan masraflara ait dökümlerde zaman zaman bölük tabiri birlikte meyane-miyane veya kışla isimleri kullanılmıştır.²⁰

Yeniçeri kışlalarının tamirlerini içeren arşiv belgeleri vasıtasıyla ortalara ayrılmış kısımların fiziksel nitelikleri hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Örneğin 62. ortanın kışlası yani ortaya tahsis edilen kısım kiremitli ve kapısının üzeri oyma saçaklıydı. Neferlere ayrılmış koğuştan başka hazine ve zabitan odaları, kapının girişinde abdesthane ve çamaşırılık vardı. Bunlardan başka orta sofası, mutfak, kiler ve diğer bölümler mevcuttu. 96. ortaya ait kısım ise dolma duvarlı boyalı bir oda, bitişiğinde mutfak, sofa mahalli, üst katta zabitan odalarıyla kapının bitişiğinde çamaşırhane ve abdesthaneden ibaretti. Böylece her iki ortadaki tamir edilmiş kısımlardan hareketle koğuşlarda zabitan odası, mutfak, hazine odası, çamaşırhane ve abdesthane gibi bölümlerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca odalar dolma duvarlı, boyalı, kışla kapıları saçaklı ve süslüydü.²¹

¹⁷ Sunar, *a.g.m.*, 396.

¹⁸ Yıldız-Spyropoulos-Sunar, *a.g.m.*, 13, 18.

¹⁹ Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, (İstanbul: Eren Yayınları, 1988), 294.

²⁰ Kışla-miyane kavramlarının aynı zamanda ortanın odalarda iken yapmış olduğu masrafları tanımlamakta olduğunu söyleyebiliriz. BOA. D.YNÇ.d...34883/3-10; Miyan-miyane kelimeleri Farsça'da orta, ara, aralık gibi anlamlara geldiği için yeniçeri orta ve bölükleri zaman zaman bu isimle anılmıştır. Ayrıca Yeni Odalardaki camiye Orta Cami anlamına gelecek şekilde *Câmi-i Miyâne* ismi verilmekteydi. Sertoğlu, *a.g.e.*, s.730-731; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (Ankara: Aydın Yayınevi, 2003), 654.

²¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 246; Ünver'in verdiği bilgilere göre ise Yeniçeri bölüklerine ait kışlaların temeli taştan olup, duvarlar aynı şekilde taştan yapılmıştır. Lakin tavan ve tabanları ahşap yani ayrı daireler halindedir. Ortada yeniçerilerin toplanmaları için geniş bir meydan bulunmaktadır. Kışlalar her 100 senede bir mutlaka yandıkları için sürekli tamir edilmişlerdir. Süheyl Ünver, "Yeniçeri Kışlaları", *Belleten*, C.LX, S.10, (Ankara: TTK. Yayınları, 1979), 589-594.

Yine yapılan tamirlerin detaylarını içeren bazı keşif defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla odalar taş temel üzerine ahşap olarak iki, üç veya dört katlı inşa edilmekte, odaların alanı nefer miktarlarına göre belirlenmekteydi. Örneğin sekban bölüklerine ait alan cemaat ve ağa bölüklerine göre daha küçüktü. 64. ortanın kışlası ise kapladığı alan açısından ve müstakil suretteki iki katlı mutfak binasının yanı sıra diğer müştemilatıyla kendi içinde bir binalar kompleksi niteliğini taşımaktaydı.²² İki katlı tipik bir yeniçeri odasının fiziksel yerleşimine gelindiğinde ise ilk katta meydan denen orta sofa, mutfak, kiler, aşçı ustası odası ile kamara ismi verilen kullukçu odaları ve neferat koğuşları yer alıyordu. İkinci katta ortada bir divanhane, divanhanenin yanında zabıt odası (baş odası) ve diğer yanında sergi odası bulunmaktaydı. Bazı kışlalarda orta zabıtları için özel bölümler (vekilharç odası, mütevellî odası, birinci eski odası) mevcuttu. Yine bazı ortalarda civelek odası, namazgah sofası gibi bölümlere rastlanmaktaydı. Kışlalar genellikle turre saçak denilen saçaklarla çevrelenmişti. Her ortanın ayrıca kendisine ait avlusu ve ortasında bir bahçesi vardı. Bu bahçeye büyük ana kapıdan giriliyordu. Ana kapıların iç kısmında nöbetçilere ayrılmış yerler bulunuyordu. Avlu mahallinde ana kapının yanında genellikle çamaşırhane, helalar, kömürlük ve odunluk gibi kısımlara yer verilmişti. Avlunun içindeki bahçede çardak, asmalık ya da şadırvan gibi yapılarla da karşılaşılmaktaydı.²³

3.Yeniçerilerin İaşelerinin Temini ve Diğer Masraflarının Karşılanması

Yeniçerilere görevleri karşılığı verilen ulufe yani maaşlarıyla birlikte her taht değişikliğinde dağıtılan cülus bahşisi başlıca gelirlerini teşkil etmekteydi. Devlet hazinesine ciddi bir yük getiren bu iki kalem ileri yıllarda yaşanan ve gittikçe artan mali bunalımlar neticesinde büyük bir problem haline gelmişti. Bu durum aynı zamanda yukarıda kısaca değinildiği üzere yeniçeri sayısının artması ile de alakalıydı. Nitekim 1593-1606 arasında cereyan eden Osmanlı-Avusturya Savaşları esnasında yeniçerilerin sayısı önce 30.000 sonra 50.000 kişiye kadar çıkarılmıştı. Bu nedenle ocağın temel personel kaynağı olan devşirme sistemi eski önemini kaybetmişti. İstanbul'a iş bulmak için gelen fakir delikanlılar açığın kapatılması için ocağa kaydedilmişti. Ancak bu durum ocağın yapısını tamamen değiştirdiği gibi maaş ve cülus bahşisi teminini devlet hazinesi için başlıca yük ve mali bunalım nedeni haline getirmişti. Bu nedenle devlet hazinesine gelir sağlayabilmek için resmi makamları satmaya zorlanmıştı. Bununla birlikte piyasada cari olan gümüş akçede 1583-1584 tarihinde yaşanan değer kaybıyla birlikte yeniçerilerin maaşları bu akçeyle ödenmişti. Ancak esnaf değeri düşük akçeyi yeniçerilerden almamış ve alışverişlerde kabul etmemişti. Böylece ulufe meselesiyle başlayan bu durum zamanla yeniçeri ayaklanmalarının başlıca sebebi olmuştu.²⁴

Devlet tarafından inşa ettirilen kışlalarda ikamet eden, maaşlarıyla birlikte kıyafet, silah ve diğer bazı gereksinimleri sağlanan yeniçerilere aynı zamanda nakliye desteği için yine devlet tarafından belirli bir miktarda para veriliyordu.²⁵ Nitekim yeniçeriler sefere harekette önce eşya ve ağırlıklarının taşınması amacıyla orta sandıklarındaki seyishane adı verilen parayla at almaktaydı. Her on kişinin bir seyishanesi yani beygiri vardı. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren

²² Sunar, *a.g.m.*, 369.

²³ Sunar, *a.g.m.*, 369-370.

²⁴ İnalçık, *a.g.e.* 124-125.

²⁵ XVII. yüzyıl kaynaklarından Hezarfen Hüseyin Efendi devlet hazinesinden yeniçerilere ayrılan gider kalemlerini “*mevacibât çuka-bahâ maa-astar; bahâ-i lahm-i meydan-ı Asitâne maa bedeliyye-i ağnam, celebkeşân berây-ı çobaniyye ve kepek ve nemek bahâ, lahm bahâ ve hintâ-baha-yı cemaât bahâ ve muhafaza-i kila’-i serhâd*” olarak belirtmekte, ayrıca lezez yani Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarını kapsayan üç aylık ulufeyle birlikte yeniçerilere 30’ar akçelik “*kemân-bahâ*” adlı bir ücretin verildiğini kaydetmektedir. Hezarfen Hüseyin Efendi, *a.g.e.*, 150, 152.

seyishane parası hükümet tarafından verilmekteydi.²⁶ Sefer olduğu zaman orta sakaları için kırba ve musluk gibi su ihtiyacını giderecek malzemeler dağıtılır, saka beygiri ve seyishane almak amacıyla İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar'da bulunan beygirler ocağa getirilirdi. Burada hayvanlara bedel takdir olunarak odabaşları orta sandıklarından öderlerdi. Muharebeden dönüşten sonra seyishane satılarak orta sandığına konulur ve işletilirdi. Yeniçerilere aynı zamanda yirmi iki kişi için iki küçük çadır, şilte hizmetini gören kaba bir halı ve yemek takımlarını taşımak için bir deve verilirdi.²⁷

Yeniçerilerin iâşe ihtiyacının teminine gelindiğinde farklı bir durum söz konusu olup devlet desteği daha az verilmekteydi. Yeniçerilerin iâşesi günümüzdeki anlamı ile karavana usulü şeklinde olmayıp kendilerine aitti. Ancak devlet bu konuda da gereken özeni gösterip ocağa katkı sağlıyordu. Bu doğrultuda önemli bir ihtiyaç olan et hususunda bir sıkıntı yaşanmaması için yeniçerilere satılan etin fiyatı sabit tutulmakta, piyasada cari olan fiyat farkı devlet tarafından karşılanmakta idi. Aradaki fiyat farkına zarar-ı lahm adı verilerek hazineден ödenmekteydi. Yeniçeriler seferde bulunmayıp odalarında oldukları zaman her nefer iâşe masrafı olarak kendilerine verilen ulufeden belli bir miktarı ayırırdı. Bu paralar haftadan haftaya cuma geceleri 10'ar akçe, XVII. yüzyıldan sonra kumanya parası adıyla bir haftalık iâşe masrafı olarak belirlenmişti. İlerleyen tarihlerde piyasalarda görülen pahalılık nedeniyle haftada iki kumanya tertip olunmuştu. Bununla birlikte bazı yeniçerilerden durumları iyi olanlar iâşeye yardım etmek maksadı ile para vakfetmişlerdi. Kandil yağı, odun, ekmek gibi birtakım temel ihtiyaçlar ve Ramazan masrafları için para vakfedenler vardı. Vakfedilen paralar işletilerek elde edilen nemadan harcama yapılırdı. Orta ve bölüklerin erzakının alınması yukarıda bahsedildiği üzere vekilharç adlı zabite aitti. Yemekler oda zabitleri arasındaki aşçı ustalar ve emrindeki yamaklar tarafından pişirilmekteydi. Odada en aşağı seviyede yevmiye alan neferler ise herhangi bir yiyecek parası vermezdi.²⁸

Yeniçerilerin kışlarının aydınlatmasında kullandıkları mumların tedariki de iâşeleri gibi kendilerine aitti. Ocak mensupları için yeniçeri meydanında haftada bir gün üç adet mum bir akçe üzerinden hesaplanarak on beşer mumun verilmesi kanundu. Mum fiyatı piyasada yükselse dahi ocak bundan fazla vermez, aradaki fiyat farkını zarar-ı lahm uygulamasında olduğu gibi yine devlet karşılardı. Çarşamba günleri yeniçeri ocağı çavuşları selimi kavukları ile odalarda mum dağıttıkları gibi senede yirmi beşer dirhem üzerinden yetmiş bir zahire mumu tevzi edilirdi. Bu mumların yağları kasaplardan alınırdı.²⁹

4.Yeniçeri Orta Sandıkları

Yeniçeri Ocağı'nda iâşe ve benzer giderlere destek sağlanması amacıyla yukarıda bahsedildiği üzere bazı orta mensupları tarafından çeşitli miktarlarda para vakfedilmişti. Bununla birlikte aynı

²⁶ Hezârfen Hüseyin Efendi'ye göre seyishane yani nakliyede kullanılacak at ve beygirlerin devlet tarafından verilmesi bu hususta halka çıkarılan zorluğun önlenmesi içindi. "Sefer oldukça bârgîrleri ve meşk ve maslak odalara tevzi olunur. Seyishâneler cem'inde kanûn-ı kadîm yeniçeri İstanbul'da ve haslar kadılığında buldukları bârgîrleri devşirib, kapuya getirip muhabbînler ve canbazlar kanun üzere bahâların takdir ederlerdi. Odabaşılar akçasın ashâbına verirlerdi. Ve bu husûsda halka taaddî olunup niçe kimselerin cebren bargîrlerin alırlardı. Ve niçe fesâd ederlerdi. Eğri sefer oldukça padişah yeniçerinin seyishâne akçelerin bi't-tamâm hazineден ihsân etmekle ol taaddî ber-tarâf oldu. Hezarfen Hüseyin Efendi, a.g.e., 145.

²⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., 365.

²⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., 254, 256-257; Devletin yeniçeriler, diğer askeri birimler ve başkent halkının et ihtiyacını karşıladığı sistem hakkında, Ahmet Uzun "İstanbul ve Askeri Birliklerin İâşesi: Genel Bir Değerlendirme" İstanbul'un İâşesinde Devletin Rolü Ondalık Ağnam Uygulaması 1783-1857, (Ankara: TTK. Yayınları, 2006), 7-43.

²⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., 249-247.

amaçlarla tesis edilmiş yardımlaşma sandıkları mevcut olup bunlara orta sandığı, yardım sandığı veya eytam sandığı gibi farklı isimler verilmekteydi. Esasen savaşta şehit düşen veya eceliyle vefat eden ocak mensuplarının geride kalan varisleri için oluşturulan yardımlaşma sandıkları yetişkinlik çağına gelene kadar bu kişilerin mallarının korunması için teşkil edilmişti. Bu süre içinde terekelerdeki malların değer kaybetmemesi için işletilmesi yoluna gidiliyordu. Bununla birlikte dayanışma fonu olarak maaşlardan kesilen paraların toplandığı ve faizlerinin işletildiği söz konusu sandıklar yeniçerilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla borç almakta kullanılırdı. Nitekim yeniçeriler arasında sıkı bir dayanışma ve yoldaşlık hukuku hakimdi.³⁰ Sandıkların orta masraflarının karşılanması için kullanılması yeniçeriler açısından önemli bir mali destek niteliğindedir. Nitekim aktarılan paralarla birlikte varislere ait mal ve paralardan bazı zamanlarda ocak masrafları karşılanmakta olduğu gibi, günlük harcamaların önemli kısmı sandıktaki meblağlardan yapılıyordu.³¹

Yeniçeri yardım sandıkları hakkında Uzunçarşılı başta olmak üzere kaynaklarda çeşitli bilgiler mevcut olmakla birlikte bu hususta Şenyurt tarafından detaylı bir çalışma yapılmıştır. Şenyurt kaleme aldığı makalesinde sandıkların kurulma amacı ve işleyişi hakkında bilgiler verdikten sonra arşivden elde ettiği verilere geçmekte, orta veya yardımlaşma sandıklarına ait iki deftere rastlandığını ifade etmektedir. Ayrıca vefat eden yeniçerilerin tereke dökümlerinin yer aldığı müfredat defterlerinin bunlar arasında bulunduğunu belirtmektedir. Şenyurt'a göre her ortanın kendisine has yardımlaşma sandığının olması nedeniyle defter sayısı daha fazla olmalıdır.³²

Şenyurt makalesinde 22 Temmuz 1795 tarihiyle kayıtlara geçen ve 58. bölük veya ortanın mal sandığının muhasebe defteri olarak belirttiği bir defteri detaylıca incelemiştir. Şenyurt'a göre defterde öncelikle faiz karşılığı borç para verilmiş kişilerin isimlerine rastlanmaktadır. Bunlar arasında bazı yeniçeriler olduğu gibi bizzat ocak ortalarından 60. orta borçlu olarak kaydedilmiştir. Bu kayıt aynı zamanda ortalar arasında borç alışverişini göstermektedir. XVIII. yüzyılın sonlarında, orta sandıklarında toplanan paralar mütevellî sorumluluğunda faizle işletilmekte, sandık orta ileri gelenlerinden oluşan bir heyet tarafından açılmakta ve denetlenmektedir. Bunlarla birlikte defterde sadece gelirler belirtildiğinden bu paraların nereye harcandığı tespit edilememiştir.³³

Şenyurt'un verdiği diğer bilgilere göre muhasebe defterinde aynı zamanda sandığın muhtelif senelerine ait hesapları bulunmaktadır. Kimlere ne miktarda para verildiği tarihleriyle birlikte kaydedilmiştir. Bazı borçlar çeşitli eşyalar karşılığı veya kefil garantisi ile verilmiştir. Yapılan harcamalarda detay belirtilmemiştir ancak defterde bulunan bir oda tamiri ifadesinden bu türdeki bazı masrafların sandıktan karşılandığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda alınan borçlar için yine sandık vasıtası ile faiz ödenmiştir. Defterde ayrıca 58. ortanın mutfağında bulunan eşyaların bir dökümü yapılmış, söz konusu dökümler ileri gelenler tarafından mühürlenmiştir. Mühürleme işleminin orta kademlileri veya ileri gelenlerce yapılması hesabın denetlendikten sonra tasdik edildiği anlamına gelmektedir.³⁴

³⁰ Ali Şenyurt, "Yeniçeri Ortaları Yardımlaşma Sandıkları", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.33, (Kocaeli: 2017), 161; Kemal Beydilli, "Yeniçeri", *DİA.*, C.43, (İstanbul: TDV. Yayınları, 2003), 457.

³¹ Şenyurt, *a.g.m.*, 162.

³² Şenyurt, *a.g.m.*, 163.

³³ Şenyurt, *a.g.m.*, 164-165.

³⁴ Yeniçeriliğin ilgasından sonra geriye kalan vakıf ve malların önemli bir kısmı Sultan Ahmed vakfına devredilmiştir. 1867 tarihine gelindiğinde ise aynı mal ve akar gelirlerinden mevcut olanlar Darüşşafaka Vakfı için tahsis edilmiştir. Şenyurt, *a.g.m.*, 165, 168.

5.H.1224-1225/M.1809-1810 Tarihli 32. Orta Sandığı Muhasebe Defteri

Osmanlı arşivinde, Bab-ı Defteri fonundaki Yeniçeri Defterleri arasında bulunan H.1224-1225/M.1809-1810 tarihli bir defter Şenyurt'un makalesinde değindiği ve incelediği üzere, yeniçeri ortalarından 32. ortanın sandığının hesaplarına aittir. Defter sandık hesabından yapılan harcamalarla yine sandığa konulan bazı gelirlerin dökümünü içermektedir. 23. sayfada biten ciltsiz ve ebrusuz defterin ilk iki sayfası boştur. 3. sayfasında “*Defter oldur ki asitâne-i alîyyeden çıkalı ortamızda olan mesârif beyân olunur. Cemaziyülevvelin on dokuzuncu gününden beri olan mesârifât 1224*” ibaresiyle hesapların H.19 Cemaziyülevvel 1224/M.2 Temmuz 1809 tarihinde ortanın çıkışından itibaren başladığı belirtilmiştir. Defterin 10. sayfasında belirtildiği üzere masraflar ortanın Davud Paşa sahrasına ihracından sonra ayın geri kalan 11 gününde yapılmıştır. Cemaziyülahir ayı ve sonrasına ait masraflar ise ortanın kendisine ait odada yapılanları içermektedir. Defter 23 numaralı sayfada bulunan “*Ortamızın irâdı beyân olunur*” kaydı ile sona ermektedir. Bu sayfada aynı zamanda yapılan gelir-gider hesabından sonra kalan meblağın “*mâl-ı mevcûd-ı meyâne vaz’-ı sandık olunduğu*” ibaresiyle sandığa konduğu belirtilmektedir.³⁵

Defterin 10. Sayfası aynı zamanda genel hesaplara ayrılmıştır. Bu sayfada yukarıda belirtildiği üzere Cemaziyülevvel ayının 19. gününden itibaren Davud Paşa sahrasında yapılan 11 günlük masrafla birlikte H.1224-1225/M.1809-1810 tarihleri içinde yapılan aylık masrafların toplamalarına yer verilmiştir. Bunlar arasında Zilhicce ayındaki dökümle H.1224/M.1809 yılında yapılan masraflar sona ermekte, H.Gurre-i Muharrem 1225/M.6 Şubat 1810 tarihli masraflara geçilerek devamında aynı yılın Safer ve Rebiülevvel (Mart-Nisan-Mayıs) aylarına ait dökümler yer almaktadır. Böylece 10 ay 11 günlük sürenin 7 ayının 1809, 3 ayının ise 1810 yılına ait olduğu anlaşılmaktadır.³⁶ Yaptığımız incelemede ise daha net çıkarımlar yapabilmek amacıyla bir yıl dahilinde kalan ve genel hesabı yapılan 10 ay 11 günlük süreye ait dökümlerin ele alınması kararlaştırılmış olup, H.1225/M.1810 yılının ilk iki ayına ait dökümlere yer verilmemiştir.

Defterde giderlerle birlikte bazı gelirlere yer verilmesi dikkat çekici bir husustur. Nitekim “*İrâd-ı meyâne asitâne-i âlîyeden ihrâc ideli*” başlığı ile bazı gelirlerin ortanın Davud Paşa sahrasına çıkmasından sonra kayda geçirilmeye başlandıkları görülmektedir. Gelir dökümünde önce sandıkta bulunan para miktarı belirtilmiş, sağlanan gelirler “*bedel, meştâ geliri, Çırpan’dan gelen*” gibi kalemlerle ifade edilmiştir. Devamla Zilhicce ayına ait gelir belirtildikten sonra H.Muharrem 1225 kaydı ile M.Şubat-Mart 1810 tarihli gelire geçilmekte, Safer ayına (Mart-Nisan) ait diğer gelirler ve sandığa konduğu ifade edilen 2 paranın eklenmesiyle toplam meblağ belirtilmektedir. Özellikle diğer meblağla birlikte 2 paranın kayda geçirilmesi hesaplarda titiz davranıldığı gösteren bir detaydır.³⁷

32. ortaya ait muhasebe defterinde giderlere nazaran gelir kayıtları azdır. Nitekim defterin yalnızca 10, 12 ve 23. sayfalarında ortanın elde ettiği gelirlere dair kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtlar arasında 12.sayfadaki tabloda gelirlerin bazen “*nakden*” ibaresiyle belirtildiği

³⁵ BOA. D.YNÇ.d...34883; 32. ortaya ait bu defterin yanı sıra arşivde bulunan 44. ve 61. ortalara ait defterleri örnek gösterebiliriz. BOA.D.YNÇ.d...34881, 34959, 34603; BOA. D.YNÇ.d...34883/10; Defterde ortada yapılan masraflar aylara göre “*mesârif-i kışla, kışla mesârif-i*” gibi ibarelerle kaydedilmekle birlikte bazen sadece “*mesârif*” ibaresi görülmektedir. Ayrıca 12-13. sayfalardan sonra 22-23 sayfalara geçilmektedir. Bu durum muhtemelen yanlış bir numaralama yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. 10. sayfada ortanın geliri 2.031 guruş, 32 para iken, 23. sayfada bu rakam 2.032 guruş, 2 paradır. BOA. D.YNÇ.d...34883/3,10, 23. İncelememizde ise 10. sayfadaki hesap dikkate alınmıştır.

³⁶ Aynı sayfada “*mâh-ı mezbûrun on tokuzuncu gününden fi 1225 Rebülevvel gâyetine gelince on mâh on bir günlük mesârifât-ı meyâne*” ibaresiyle söz konusu süre belirtilmiştir. BOA. BOA.D.YNÇ.d...34883/3-10, 12.

³⁷ BOA. D.YNÇ.d...34883/10.

görülmektedir. Ancak Şenyurt'un makalesinde incelediği 58. Orta ve diğer bazı ortalara ait defterlerde tam tersine sandık gelirlerine ait detaylı dökümlerle karşılaşılmaktadır. Örneğin Osmanlı arşivinde bulunan 44. ortaya ait bir muhasebe defterinde H.1 Rebiülahir 1231/M.1 Mart 1816 tarihinden sonra orta mütevellisi Ahışhavi Es-Seyyid Mehmed Ağa tarafından yapılan harcamalar ve orta sandığındaki paradan (*mâl-ı mevkuף*) faiz olarak verilen borçlar günleri belirtilerek tutulmuştur. 58. ve 44. ortalar gibi 32. ortaya ait sandıktan da çeşitli kişilere faiz karşılığı borç verilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.³⁸

6. 32. Orta Sandığına Ait Muhasebe Defteri'ne Göre Yapılan Harcamalar

a. İaşe Masrafları

32. orta sandığına ait muhasebe defterine işlenen tüm giderler tür, oran, sayı ve diğer nitelikleriyle birlikte detaylı olarak kayda geçirilmiştir. Sandık giderleri arasına bu masraflar arasında ilk olarak gündelik hayatın en temel gereksinimlerinden birisi iaşe maddelerinden bahsedebiliriz. Yukarıda belirtildiği üzere yeniçeriler kısmen devletten destek almakla birlikte iaşe ve bazı gündelik ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktaydı. Defterdeki kalemlerden anlaşıldığı kadarıyla bu gereksinimler için aynı zamanda orta sandıklarından harcamalar yapılmaktaydı.³⁹

İncelenen deftere göre 32. ortanın ihtiyacı için sandık vasıtasıyla tedarik edildiği görülen iaşe maddeleri ekmek, et, un, pirinç, sade yağ, tuz ve mercimektir. Bu gıda maddelerinin oranları defterde kile ve kıyye üzerinden belirtilmiştir. Kile (keyl) esasen imparatorluğun farklı yerlerinde farklı derecelere sahip bir ölçü birimidir. Bununla birlikte ayrı yerler arasındaki alışverişte İstanbul kilesi esas alınmıştır. İstanbul kilesi buğday ile doldurulduğunda 20 okka gelmekteydi. Diğer ağırlık birimlerinden birisi olan kıyye ise okkanın diğer ismi olup 400 dirheme tekabül ediyordu. Bu ağırlığa aynı zamanda ukiyye veya vukiyye isimleri verilmekteydi. 7 miskal ölçüsünde ve 40 dirhem tutarında olan bir vezinlik ölçü de kıyye olarak adlandırılırdı.⁴⁰

32. orta için Davud Paşa sahrasına çıkılan Cemaziyülevvel ayından itibaren yapılan iaşe masrafları arasındaki ilk gıda harcaması 40 guruşluk ekmek ücretidir. Aynı isimle Şaban ayında 180 guruş harcanmıştır. Muharrem ayına ait kayıttan anlaşıldığına göre Ruscuk'da görevli orta mensupları için tayin çıkmadığından 670 guruşluk et ve ekmek alınmıştır.⁴¹

32. orta veya bölüğün giderleri arasında yer alan iaşe maddelerinden birisi olan pirinci, ekmek ve etten sonra zikredebiliriz. Deftere göre orta için sıkça tedarik edildiği görülen pirincin önemli bir gider kalemi olduğunu söylememiz mümkündür. Örneğin Cemaziyülevvel ayının 19. gününden itibaren düşülen kayda göre 2.400 guruş tutarında 100 kıyye ve 2.600 guruş tutarında 10 kilelik pirinç alınmıştır. Recep ayında 7 kile pirince 1.960 guruş ödenmiştir. Aynı ayda ikinci defa alınan 12 kile 2 kıyye pirincin bedeli ise 3.480 guruştur. Zilkade ayında alınan 9 kile 4 kıyye pirinç 2.620 guruş tutmuştur ki, bu ayın masrafı toplamda 4.196 guruştur. Bu bakımdan aylık masrafın aşağı yukarı yarısını pirinç alımının oluşturduğu görülmektedir. Zilhicce ayına geldiğinde, orta için alınan bir nal parası ile birlikte ufak denk masrafı ve 4 kıyye pirincin tutarı 1.080 guruş olarak kayda geçmiştir. Bu ayda tekrardan alınan ve 4 kile olarak belirtilen pirincin bedeli benzer şekilde yine 1.080 guruştur. Muharrem ayında 600 guruş tutarında 2 kile ile oranı belirtilmeyen 320 ve 480 guruşluk, Safer ayında yine oranı belirtilmemiş 340 guruşluk,

³⁸ BOA.D.YNÇ.d...34883/10, 12, 23; 34954/5-7, 10-11, vd.

³⁹ Defterde Ramazan dışında kalan aylarda da gıda masrafları mevcuttur. BOA. D.YNÇ.d...34883/6.

⁴⁰ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011), 191, 398, 404, 405.

⁴¹ BOA. D.YNÇ.d...34883/3, 5, 8.

Rebiülevvelde 320 guruş tutarında 1 kile, 175 guruş tutarında 5 kıyye, oranı belirtilmemiş olarak 120 ve 300 guruşluk gibi çeşitli pirinç alımları yapılmıştır.⁴²

32. orta sandığından yapılan harcamalarla alınan iaşe maddeleri arasında pirinçle birlikte sıkça tedarik edildiği görülen diğer bir gıdanın tuz olduğu görülmektedir. Defterde Cemaziyülevvel ayının 19. gününden itibaren 329 guruş tutarında 23.5 kıyye, 650 guruş tutarında 25 kıyye tuz alımı ile karşılaşılmaktadır. Cemaziyülahir ayında ise 300 guruş tutarında 20 kıyye tuz alınmıştır. Bununla birlikte bir kayıta tuzun kıyye tutarının belirtildiğini görmekteyiz. Bu kayda göre bir kıyye tuz 15 guruş olup 20 kıyyesi 300 guruşa tekabül etmektedir. Ancak bu rakamın sabit olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Recep ayında alınan başka bir kıyyelik tuzun tutarının 8 guruş şeklinde kayıtlı olduğu görülmektedir. İlerleyen aylara geldiğimizde Şaban ayında 860 guruşluk 40 kıyye, Şevval ayında 490 guruşluk 20 kıyye, Zilhicce ayında ise oranı belirtilmeyerek 520 guruşluk tuz alımı yapılmıştır. Son olarak Rebiülevvel ayında 80 ve 60 guruşluk iki tuz alımının yapıldığı görülmektedir. Bu alımlarda da herhangi bir oran belirtilmemiştir.⁴³

32. ortanın ihtiyaç duyduğu gıdalardan birisi de sade yağdır. İlk alıma Muharrem ayında rastlanmaktadır. Bu ayda evvela 384 guruşluk, daha sonra 60'ar guruştan iki defada 120 guruşluk olmak üzere üç defa yağ tedarik edilmiştir. Safer ayında ise 200 guruş tutarında 2 kıyye ve 110 guruş tutarında 2 kıyye olmak üzere toplam 310 guruşluk 4 kıyye yağ alınmıştır. Son olarak ise Rebiülevvel ayında 110 guruşluk bir sade yağ alımı görülmektedir.⁴⁴

32. orta için sandıktan yapılan gıda harcamaları arasında un ile mercimek alımına da rastlanmaktadır. Kayıtlara göre bu iki tür gıda yani un ile mercimek sadece bir defa tedarik edilmiştir. Yalnızca Rebiülevvel ayında 36 guruşluk un ile 46 guruş tutarında mercimek ve 120 guruşluk siyah mercimek alımının mevcudiyeti görülmektedir.⁴⁵

b- Ortanın Sahip Olduğu Hayvanlara Ait Harcamalar

32. ortanın sandığının giderleri arasında iaşe gereksiniminden sonra orta efradına ait hayvanlara ait olanlardan bahsedebiliriz. Bu harcamaların gıda alımlarından daha fazla yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Söz konusu harcamaları hayvanlar için alınan saman, ot ve arpa gibi ihtiyaçlarla birlikte yine hayvanlar için alınan, nal, semer, yular gibi malzemeler ve bu malzemelerin tamiri için verilenler olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bunlar arasında bilhassa ot ve saman gibi ihtiyaçların alımlarının araba ve yük gibi birimlerle belirtildiği görülmektedir.

İncelenen defterdeki kayıtlarda Cemaziyülevvel ayının 19. gününden sonra Davud Paşa sahrasında yapılan masraflar içinde ilk kalem Derviş Paşa'dan alındığı belirtilen 6 yük miktarı otun ve samanın masrafı olan 1.220 guruştur. Bununla birlikte yine Derviş Paşa'dan ayrıca 480 guruş tutarında ot ve saman daha alınmıştır. Aynı ay içinde alınan bir araba saman ise 160 guruş tutarındadır. Cemaziyülahir ayında saman akçesi olarak 120'şer guruştan toplam 240 guruşluk masraf yapılmıştır. Recep ayında ise 175 guruş tutarında bir araba saman alınmıştır. Yine bu ay içinde 360 guruş tutarında saman ile 120 guruş tutarında bir araba saman daha tedarik edilmiştir. Ramazan ayına gelindiğinde bir araba ot için 260, üç yük saman için 145 guruş tutarında harcama yapıldığı görülmektedir. Zilhicce ayında diğer aylara nazaran daha fazla saman alımı yapılmıştır.

⁴² BOA. D.YNÇ.d...34883/3, 4, 6, 7, 8, 9; Denk bir Osmanlı ağırlık birimi olmakla birlikte bir ata bağlanmış yükün bir tarafı veya yarısı anlamına gelmekteydi. Miktar olarak bir denk bir dirhemin 1/4'üne tekabül ediyordu. Ünal, *a.g.e.*, 191.

⁴³ BOA. D.YNÇ.d...34883/3-5; 34883/3-9.

⁴⁴ BOA. D.YNÇ.d...34883/8-9.

⁴⁵ BOA. D.YNÇ.d...34883/9.

Ay içinde 150, 150, 364, 180, 150 ve 100 guruşluk saman tedarikleri mevcuttur. Ayrıca bir kayda göre Şumnu'da şair arpa ve saman masrafı olarak 1.040 guruşluk masraf yapılmıştır. Hemen üstündeki kayıttan bu masrafın orta görevlilerinden büyük saka tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Muharrem ayında sakaya 420 guruşluk saman verildiği kayda geçmiştir. Şevval ayına ait başka bir kayıta ise karakullukça Numan tarafından ortaya 140 guruşluk saman alındığı görülmektedir. Bu kayıtlarla birlikte, masrafların son dökümünü içeren Rebiülevvel ayında ot veya saman alımına rastlanmamıştır.⁴⁶

Ortadaki at ve beygirler için alınan diğer bir hayvan yiyeceği ise arpadır. Arpa, ot ve saman gibi örneklerde görüldüğü üzere bazen orta efradı adına tedarik edilmektedir. Örneğin Recep ayında sakaya şair parası olarak 410 guruş verilmiştir. Ramazan ayında ise sakanın arpa parası olarak 920 guruş kayıtlıdır. Zilhicce ayına gelindiğinde sadece arpa bahası olarak 604, arpa akçesi olarak 300 ve yine arpa parası olarak yapılan 413 guruşluk masraflar deftere kaydedilmiştir.⁴⁷

32. ortaya ait harcamalar arasında hayvanlara temin edilen yiyecek maddelerinin dışında benzer ihtiyaçlar için yapılmış bazı masraflarla, semer, nal ve yular gibi çeşitli malzemelere dair harcamalar da mevcuttur. Bununla birlikte bu harcamalar bazen genel ifadelerle belirtilmiştir. Örneğin Cemaziyülahir ayında “*beygîre mesârif*” kaydıyla 190 guruşluk bir gider kaydıyla karşılaşılmaktadır.⁴⁸

Orta hayvanları için yapılan söz konusu masraflar arasında semer alımı, tamiri ve benzer ihtiyaçlara ait kayıtlar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan Cemaziyülevvel ayının 19. gününden sonrasına ait kayıtlara göre semer tamiri için 1.300 guruş, alınan bir diğer semer için 320 guruş ödenmiştir. Cemaziyülahir ayında ise yine semer tamiri için 160 guruş, saka semeri için 60 guruş harcanmıştır. Recep ayına gelindiğinde semer tamiri için ödenen para 80 ve 30 guruştan 110 guruşa, Ramazan'da 105 guruşa, Şevval'de 200, Zilhicce ayında ise 398 guruşa tekabül etmektedir. Son masraf dökümlerinin yer aldığı Rebiülevvel'de saka semeri masrafı olarak 260 guruşluk bir giderle karşılaşılmaktadır.⁴⁹ Aynı türden masraflara ait dikkat çekici diğer bir kayıt ise Recep ayına gelindiğinde “*tolanın sağrısı*” olarak kaydedilen 240 guruşluk bir masraftır. Tola yünü alınmış ham deriye, sağrılık ise Anadolu'nun bazı yörelerinde semerlerde bulunan arkalığın aşağı düşmesini engelleyen kayış veya kolana verilen isimdir. Bu bakımdan tola sağrısının ortaya ait beygirler için alınmış olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Cemaziyülahir ayında başseyisan için 80 guruşluk tola yular ve Ramazan ayında 112 guruşluk tola halkası alımı yapılmıştır. Bu kategoride değerlendirilebilecek diğer bir malzeme ise yulardır. Defterdeki dökümlere göre Recep ayında alınan bir yuların 205 guruş değerinde olduğu görülmektedir.⁵⁰

Yukarıda bahsedilen malzemelerle birlikte hayvanlarla ilgili orta sandığından karşılanan diğer gider kalemleri nal tedariki ve nalbantlara verilen ücretlerdir. Örneğin Cemaziyülevvel ayının 19. gününden sonra Davud Paşa sahrasında kayda geçen masraflar arasında birisi 20 guruşluk nal, diğeri 40 guruşluk nal parası olarak ifade edilen iki gider kalemiyle karşılaşılmaktadır. Cemaziyülahir ayında ise “*ortada nalband için virilen*” kaydına göre bir nalbanda 1.130 guruş ödenmiştir. Aynı ayda 60 guruşluk başka bir nal parası daha masrafı yapılmıştır. Recep ayında alınan 6 kıyye mumla birlikte nalband parası olarak 800 guruş harcanmış ve bu iki gider kalemi

⁴⁶ BOA. D.YNÇ.d...34883/3-8.

⁴⁷ BOA. D.YNÇ.d...34883/4-7.

⁴⁸ BOA. D.YNÇ.d...34883/4.

⁴⁹ BOA. D.YNÇ.d...34883/3-7.

⁵⁰ BOA. D.YNÇ.d...34883/4-6; Zanaat Terimleri Sözlüğü, (Ankara: TDK. Yayınları, 1976), 162,194.

bir arada kaydedilmiştir. Ramazan ayına gelindiğinde nal parasından geride kalan 215 guruş, Zilkade ayında nalbant parası olarak kayıtlı 500 guruş, Zilhicce ayında beygire nal ve semer parası olarak kayıtlı 343 guruş ve nal parası adıyla kaydedilmiş 87 guruşluk masraflar bu giderler arasındadır. Zilhicce ayında ayrıca “*beygîr nalçası*” adıyla 48 guruşluk bir harcama daha yapılmıştır. Sözlük anlamı küçük nal olan nalça, kundura, yemeni ve çizmelerin altına destek amacıyla çakılmaktadır. Ancak bu kayıta atlar için kullanıldığı görülmektedir.⁵¹

Hayvanları ilgilendiren son giderler başseyise verilen ücretlerden oluşmaktadır. Ortada vazifeli seyislerin en kıdemlisi olan başseyis veya başseyisan bazı kayıtlarda at ağası olarak nitelendirilen görevli olmalıdır. Cemaziyülahir ayında at ağası mahiyesi yani aylığı olarak 800 guruş harcanmıştır. Ramazan ayında ise at ağasına yine mahiye olarak sandıktan 400 guruş verilmiştir. Zilhicce ayına gelindiğinde at ağası için 410 guruş tutarında bir “*çizme kalçın*” tedarik edildiği görülmektedir. Aynı zamanda deriden de imal edilen kalçın genel olarak bacağı tamamen kaplayan uzun bir tür avcı çorabı ile abadan ve çuhadan yapılan siyah kaytanlı tozluğa verilen isim olup, Anadolu’da bazı yörelerde galçın olarak adlandırılarak çobanlar tarafından giyilmekteydi. Ayrıca kıl, yün veya tiftik gibi malzemelerden de yapılmaktaydı. Burada at ağasına verildiği belirtilen kalçının çizmeye benzer biçimde deriden imal edilmiş bir eşya olduğu anlaşılmaktadır.⁵²

c.Ortanın Diğer Gereksinimleri İçin Yapılan Harcamalar

32.ortaya ait muhasebe defterine göre orta efradının ikamet etmekte olduğu oda veya kışlanın çeşitli ihtiyaçları için de harcamalar yapılmıştır. Bunlar arasında ilk olarak mum ve odundan bahsedebiliriz. Odun, ot ve saman gibi bazı zamanlarda araba birimi üzerinden tedarik edilmiştir. Mum ise kıyye üzerinden alınmakta olup istisnalar hariç hemen hemen defterdeki kayıtların içerdiği her ayda tedarik edilmiştir. İaşe hususunda belirtildiği üzere yeniçeri ortalarının mum ihtiyacı genel olarak ocak tarafından karşılanırsa da defterde ortanın önemli bir gider miktarını mum alımı teşkil etmektedir.

Cemaziyülevvel ayının 19. gününden itibaren kaydedilen masraflara göre, ortanın Davud Paşa sahrasında bulunduğu 11 gün içinde 96 guruş tutarında 2 kıyye ve 384 guruş tutarında 8 kıyye mum tedarik edilmiştir. Bir sonraki ay olan Cemaziyülahirde 720 guruş tutarında 15 kıyye ile orta zabıtlarından başeski vasıtasıyla 336 guruşluk 7 kıyye mum daha alınmıştır. Ramazan ayına gelindiğinde bu kez diğer zabıtlardan alemdardan 100 guruş tutarında 2 kıyye mum alındığı görülmektedir. Recep ayında 65 guruş tutarında 1 kıyye, Şevval’de 308, 7 ve 220 guruşluk olmak üzere farklı tutarlarda 5 kıyyelik mum gideri görülmektedir. Böylece ay içinde toplamda 528 guruşluk harcamayla toplam 12 kıyyelik mum alınmıştır. Bu oranlara yakın başka bir alım ise Safer ayında yapılmıştır. Bu ayda 2’şer kıyyesi 96 guruştan olmak üzere 288 guruş tutarında 6 kıyye mum, 2 kıyyesi 96, 4 kıyyesi 192 guruştan olmak üzere yine 288 guruş tutarında 6 kıyye mum daha alınmıştır. Böylece ay içinde toplamda 576 guruşluk 12 kıyye mum tedarik edilmiştir. Defterdeki giderlerin kayda geçtiği son ay olan Rebiülevvelde 194 ve 96 guruştan 8 kıyye mum olmak üzere 290 guruşluk mum tedarik edilmiştir. Ayrıca, yine yakın oranlardan yani 196 ve 96

⁵¹ Defterde “*مالچاسی*” olarak yazılmakla birlikte kelime nalça olarak değerlendirilmiştir. BOA. D.YNÇ.d...34883/3-7; Ünal, a.g.e., 511.

⁵² Osmanlı saraylarında görev yapan seyislere benzer şekilde at oğlanları ismi verilmekteydi. Ünal, a.g.e., 60, 368; *Zanaat Terimleri Sözlüğü*, 72.

guruştan iki defa mum alımı daha yapılmıştır ki, böylece dört kalemdeki mum bedeli toplam 582 guruşa çıkmaktadır.⁵³

Ortanın yakacak ihtiyacı için tedarik ettiği oduna geldiğimizde ilk alımla Recep ayında karşılaşmaktayız. Bu ay içinde orta için 160 guruşluk bir araba odun tedarik edilmiştir. Muharrem ayında 480 ve 320 guruş olmak üzere toplamda 800 guruşluk alım daha yapılmıştır. Ayrıca aynı ay içinde 570 guruşluk bir odun masrafı daha görülmektedir ki, böylece ay içinde odun için harcanan para 1.370 guruşa çıkmaktadır. Safer ayında 120 ve 180 guruşluk iki alımla birlikte 290 guruşluk bir araba odun masrafı daha mevcuttur. Aynı ayda alınan diğer bir araba odun ise 125 guruş tutarındadır. Rebiülevvel ayında 120 ve 200'er guruştan iki araba ve 200 guruşluk başka bir araba odunla birlikte yine 200 guruşluk odun daha tedarik edilmiştir. Böylece bu ay içinde orta sandığından oduna 720 guruşun harcandığı anlaşılmaktadır.⁵⁴

Yukarıdaki bazı örneklerde görüleceği üzere defterde başeski, alemdar, vekilharç, başseyisan, başkarakullukçu, karakullukçu, büyük saka, ikinci saka ve diğer sakalar gibi zabitler ve efrad tarafından orta için harcamalar yapılmış ve yaptıkları bu harcamalar sandığın giderleri arasına kaydedilmiştir.⁵⁵ Ayrıca, orta zabitlerine verilenler, tamir ve yenileme gibi ihtiyaçlar için alınan malzemeler ve diğer birtakım farklı giderleri ortak bir biçimde bu grupta değerlendirmemiz mümkündür. Örneğin başkarakullukçu tarafından Cemaziyülahir ayında 271 guruş tutarında masraf yapılmış, orta sakalarından Abdi Saka ise 228 guruş harcamıştır. Aynı ay içinde 40 guruş tutarında kıldan örülme bir tür ip olan bir adet “*kazl*” (kazıl-kazel) alınmıştır. Bir sonraki masraf dökümünü içeren Recep ayında aynı kategoride değerlendirdiğimiz araba kirası gideri ise 12 guruş tutmuştur. Bu ayda ayrıca 490 guruş tutarında “*şem'i-revgân*” yani mum yağı ile tanesi 260'ar guruştan 520 guruşa tekabül eden iki heybe ve 620 guruş tutarında 13 adet torba orta için tedarik edilmiştir. Recep ayında yapılan ve bu kategoride değerlendirilebilecek başka bir masraf ise 160 guruşluk kaşık masrafıdır.⁵⁶ Şaban ayına gelindiğinde orta için yapılan benzer hizmetlerin ve malzeme alımlarının devam ettiği görülmektedir. Bu ayda 10 guruş tutarında bir kürek ve yine 10 guruş tutarında bir balta alınmıştır. Ayrıca, 15 guruşluk “*hamaliye*” yani taşıma ücreti ödenmiştir. Söz konusu giderle benzer olarak yine 15 guruş tutarında bir kayık parası kaydı görülmektedir. Bunları 12 guruşluk bir fener tamiri gideri takip etmektedir.⁵⁷

Orta masrafları arasında tek bir kayıttaki sağlık giderinin varlığı dikkat çekicidir. Nitekim Ramazan ayında fener tamiri ve saman parası ile birlikte “*birinde ilâc*” kaydı mevcuttur. Kayıttaki ilaç, fener ve saman 270 guruşa tekabül etmektedir. Bahsedilen ilacın orta efradı ile birlikte hayvanlar için de alınması mümkündür. Bu bakımdan söz konusu kayıttan ortada sağlıkla ilgili bir harcamanın yapıldığı anlaşılmakla birlikte niteliği tam olarak belirlenememiştir. Zilkade ayında ise orta için 20 guruşluk kazıl ip (*kazl ib*), 20 guruşluk süpürge, 260 guruşluk çuval, Zilhicce ayında 75 guruş tutarında kürek ve balta parası ile 630 guruşluk araba kirası gibi çeşitli farklı harcamalar yapılmıştır. Aynı ay içindeki ikinci araba kirası 1.680 guruştur. Bu ay içinde ayrıca orta zabitlerinden vekilharca yol parası olarak 600 guruş verildiği gibi, büyük sakanın Silistre'de yaptığı masraf 2.360 guruş tutmuştur. Daha önce belirtildiği üzere büyük sakanın yine Şumnu'daki

⁵³ BOA. D.YNÇ.d...34883/3-6, 9; Recep ayı masrafları arasında bulunan ve mum ile birlikte kaydedildiği görülen ve “*قوسی*” şeklinde yazılan madde veya malzemenin ismi tespit edilememiştir. BOA. D.YNÇ.d...34883/5.

⁵⁴ BOA. D.YNÇ.d...34883/5,8,9.

⁵⁵ Bu isimlerle birlikte sandık gelir ve giderlerinin genel hesabının yer aldığı yerde ocak kethüdasının (Kethüda Bey) yazıcısı orta yazıcılarından Kırkiki Ömer Efendi'nin ismi ile karşılaşmaktadır. BOA. D.YNÇ.d...34883/3-10.

⁵⁶ BOA. D.YNÇ.d...34883/3,4; Ünal, *a.g.e.*, s.390.

⁵⁷ BOA. D.YNÇ.d...34883/4-5.

arpa ve saman gideri 1.040 guruştur. Muharrem ayında bu kez orta için başka bir gündelik ihtiyaç malzemesi olan kağıda 420 guruş harcanmış ve 180 guruş tutarında çubuk tedarik edilmiştir. Ayrıca ay içinde sakaların yaptığı saman harcamalarıyla birlikte bir sakanın 480 guruşluk masrafına rastlanmaktadır. Bir sonraki ay olan Muharrem’de karakullukçulara 600 guruş verildiği kayıtlıdır. Rebiülevvel ayında ise çadır tamiri için 120 guruşluk bir harcamanın varlığı görülmektedir.⁵⁸

Çadır tamiriyle benzer bir şekilde diğer kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla ortada zaman zaman tamir ve yenilemeler yapılmaktadır. Bunlardan ilki Cemaziyülahir ayının 19. gününden sonra kayda geçen giderler arasındadır. Nitekim bu ay orta kısımlarından Büyük Sofa için 240 guruş, 480 guruş tutarında bir sofa çadır direği, fener kutusu ve tokmak masrafı ve muhtemelen söz konusu çadır direğinin oturtmasında kullanılmak üzere 160 guruşluk yağa dair giderlerle karşılaşmaktadır. Bunlarla birlikte Şevval ayında “*bivânat kösdek*” adıyla 380 guruşluk bir masraf daha yapılmıştır. Kayıta bivanat olarak geçen bevvan (bevan-bivan) çadır direği anlamına gelmektedir. Köstek ise hayvanların ayaklarına bağlanan zincir veya ipe verilen isimdir.⁵⁹

d. Defterin Genel Gelir-Gider Hesaplamaları

Yukarıda belirtildiği üzere defterde H.19 Cemaziyülevvel 1224/M.2 Temmuz 1809 tarihinden itibaren ortanın bulunduğu Davud Paşa sahrasında yapılan 11 günlük masrafın dökümü ile başlayan kayıtlar, H.1225/M.1810 yılının Muharrem, Safer ve Rebiülahir aylarına ait kayıtlarla sona ermektedir. Defterin 10. sayfasında bu zaman zarfında yapılan masrafların genel toplamının yer aldığı gelir ve giderlere dair kayıtlar yer almaktadır. Kayıtlara göre 10 ay 11 günlük sürede yapılan bütün masrafların toplamı 69.374 guruştur. Bu rakama “*Be-hesâb-ı guruş mesârifât-ı meyâne*” şeklinde kaydedilen 1.733 guruşu eklersek meblağ 71.107 guruşa ulaşmaktadır.⁶⁰

Söz konusu sürede yapılan harcamaların aylara dağılım oranlarına geldiğimizde Davud Paşa sahrasında yapılan 11 günlük masrafla birlikte Cemaziyülahir, Recep, Şaban ve Ramazan aylarında yapılan harcamanın toplam 31.382 guruş olduğu görülmektedir. Şevval, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarında yapılanlarla bu rakam 61.750 guruşa çıkmakta, Safer ve Rebiülevvel aylarına ait olanların eklenmesiyle ise 69.324 guruş olarak tahakkuk etmektedir. Bu aylardan Muharrem, Safer ve Rebiülevvel aylarına ait masraflar daha önce belirtildiği üzere H.1225/M.1810 tarihine aittir. Aylara göre en yüksek gider 13.693 guruş ile Zilhicce ayı içindedir. Zilhicce ayını 11.227 guruşla Recep, 10.774 guruşla Davud Paşa sahrasındaki 11 günlük Cemaziyülevvel ayına ait masraflar takip etmektedir. En düşük harcamanın yapıldığı aylar sırasıyla 1.289 guruşla Şaban, 2.537 guruşla Ramazan ve 3.828 guruşla Şevval aylarıdır.⁶¹

Sandığa ait gelirlerin dökümüne gelindiğinde, bunların “*İrâd-ı meyâne asîtane-i alîyeden ihrâc ideli*” başlığı altında aylık hesap üzerinden toplandıkları ve giderler gibi Cemaziyülevvel ayının 19. gününden itibaren başlayarak 10 ay 11 günü kapsadıkları görülmektedir. Kayıta gelirler “*bedel*” ibaresiyle kaydedilmiştir. Bir kaydın yanında görülen “*meştâ bedeli*” ibaresi bu gelirlerden bazılarının kışla görevinden elde edilerek sandığa konulduğunu göstermektedir.⁶² Gelir hesabına göre ayrıca Davud Paşa sahrasına çıkılmadan önce orta sandığında 200 guruş mevcuttur.

⁵⁸ BOA. D.YNÇ.d...34883/6-9.

⁵⁹ BOA. D.YNÇ.d...34883/3,6; Devellioğlu, a.g.e., s.93; *Zanaat Terimleri Sözlüğü*, 125.

⁶⁰ BOA. D.YNÇ.d...34883/10.

⁶¹ BOA. D.YNÇ.d...34883/10.

⁶² BOA. D.YNÇ.d...34883/10; Sözlük anlamı olarak savaş halindeki ordunun kış ayını geçirmek için çekildikleri yere verilen isim olan meşta aynı zamanda kışlak anlamına gelmektedir. Ünal, a.g.e., s.468.

Bu meblağa ilk olarak çeşitli aylar elde edilen bedeller eklenmiştir. Bunlar 305, 261, 249, 390 guruş gibi farklı tutarlardadır. Ayrıca “Çırpandan gelen” başlığıyla sandığa 100 guruşluk bir meblağın daha eklendiği görülmektedir. Yukarıda bahsedilen “meştâ bedeli” ise 115 guruştur. Bunları takiben Zilhicce ayına ait 119 guruşluk gelir ile H.1224/M.1809 tarihine ait gelirler sona ermekte, Muharrem ayı ile M.1225/M.1810 yılına ait gelirlere geçilmektedir. Bu tarihten itibaren Muharrem ayında 146, Safer ayında 142 guruşluk bedel geliri elde edilmiştir. Daha önce vurgulandığı üzere hesap tablosunda orta sandığına 2 paralık gelirin eklendiğine dair kayıt düşülmüştür. Böylece toplam gelir 2.031 guruş 32 para olarak tahakkuk etmektedir. Aynı sayfadaki başka bir kayda göre 2.031 guruş 32 paralık toplam gelirden “mesârifât-ı meyâne-minhâ” olarak kesilen 1.733 guruştan sonra kalan 298 guruş sandığa konularak “mâl-ı mevcûd-ı meyâne vaz’-ı sandık” ibaresiyle belirtilmiştir.⁶³

Bu detaylarla birlikte gider ve gelir hesaplarının altında H.Gurre-i Rebiülevvel 1225/M. 6 Nisan 1810 tarihiyle kayda geçmiş bir açıklama mevcuttur. Açıklamaya göre sandık gelir ve giderlerinin hesaplanması görevinin orta yazıcılarından ocak kethüdası yazıcısı Kırkiki Ömer Efendi’ye verildiği, Ömer Efendi’nin 32. bölümün veya ortanın H.19 Cemaziyülevvel 1224 ile H.Rebiülevvel 1225 tarihleri arasındaki 10 ay 11 günlük masraflarını tahkik ettiği, gerekli işlemlerin yapılarak kalan 298 guruşluk meblağın orta sandığına konulduğu belirtilmektedir. Bu açıklamanın altı ocak kethüdası Es-Seyyid Osman tarafından imzalanmış ve mühürlenmiştir.⁶⁴

Sonuç

Kuruluşunu takip eden asırlarda kazanılan büyük zaferlerde önemli yer sahibi olan Yeniçeri Ocağı imparatorluğun gücüyle doğru orantılı olarak devrinin en üstün askeri teşkilatı olma özelliğini taşıyordu. Ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra imparatorluk bünyesine etki eden çeşitli tesirler diğer kurumlar gibi ocağı da etkilemiş, asırlardır titiz bir biçimde korunmaya çalışılan temel düzen bozulmuştu. Söz konusu bozulmanın zaman içinde artmasıyla birlikte ocak bir müddet sonra halk ve devlet için askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal problemler ortaya çıkarmaya başlamıştı. Bu şekilde XIX. yüzyıla kadar varlığını koruyan Yeniçeri Ocağı artık sorunun kökten çözümlenmesi gerektiğini düşünen II. Mahmud tarafından ortadan kaldırılmış ve yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye kurulmuştu.

Ocak teşkilatının belkemiğini orta adlı askeri birimlere teşkil ediyordu. Yeniçeri neferleri ve zabitlerinden oluşan ortalar İstanbul’un fethinden hemen sonra yapımına başlanan Eski ve Yeni Odalar adlı kışlalarda ikamet ediyorlardı. Maaşın yanı sıra cülus bahşisi ve diğer bazı gelirlere sahip olan yeniçerilerin ihtiyaçlarının büyük bir bölümü devlete aitti. Bununla birlikte iâşe başta olmak üzere bir kısım ihtiyaçları ise kendileri tarafından karşılanıyordu. Ancak devlet, bizzat karşılamadığı söz konusu ihtiyaçlara da kısmi destek sağlamaktaydı.

Kendi içlerinde sıkı bir dayanışma ve yardımlaşma geleneğine sahip olan ocak mensupları, esasen vefat eden yeniçerilere ait malların korunarak varislerine intikal ettirilmesi maksadının yanı sıra zaman içinde artan bireysel ve kollektif masrafları nedeniyle orta bünyelerinde yardım sandıkları kurmuşlardı. Bu sandıklarda yeniçerilerin maaşlarından yapılan kesintiler bazı efradın

⁶³ BOA. D.YNÇ.d...34883/10.

⁶⁴ BOA. D.YNÇ.d...34883/10; 44. ortaya ait gelir ve gider masrafları orta mütevellisi vefat ettiği için yazıcı tarafından mühürlenmiş ve Cuma gününe denk gelen H.1 Rebiülevvel 1231/M.1 Mart 1816 tarihinde kendisine avaid olarak 10 guruş verilmiştir. BOA. D.YNÇ.d...34954/6, vd.

sağladığı vakıf gelirleri ve diğeryollarla toplanan paralar işletiliyor, aynı zamanda faizle borç para verilerek gelirler artırılmaya çalışılıyordu. Bu doğrultuda yapılan bütün işlemler detaylarıyla birlikte defterlere kaydediliyordu.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra arşivde muhafaza edilen belgelerin yok edildiği kaynaklarda zikredilmektedir. Bununla birlikte birtakım günümüze gelmiştir. Bunlar arasında orta sandıklarının hesaplarının tutulduğu defterler bulunmaktadır. Bazı akademik çalışmalarda incelenen bu defterlerden birisi Osmanlı Arşivi'nde Bab-ı Defteri fonu dahilindeki Yeniçeri Defterleri arasında bulunan 34883 numaralı "*Dergâh-ı Âli 32. Bölüğünün İrâd ve Masrâf Defteri*" dir. Söz konusu defter ağırlıklı olarak ortada çeşitli ihtiyaç ve masraflar için yapılan harcamalarla birlikte sandığın bazı gelirlerine dair hesapları içermektedir. İncelememizde daha bütünlüklü sonuçlar elde edebilmek ve kronolojik devamlılık amacıyla Davud Paşa sahrasına çıkan ortanın Cemaziyülevvel ayının 19. gününden sonra yaptığı 11 günlük harcamalarla başlayan 10 aylık masraf dökümleri mercem altına alınmıştır. Nitekim bu zaman dahilinde yapılan harcamalara ve elde edilen gelirlere dair aynı sayfada genel hesaplar bulunmaktadır. Söz konusu süre zarfında yapılan harcamalar genel olarak iâşe, orta efradının hayvanları ve ortanın diğery giderleri için yapılanlar olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir. Bu harcamalar gurus ve para hesabıyla kile, kıyye, araba, yük ve adet gibi birimler üzerinden kaydedilmiştir.

Defterdeki dökümlere göre, 32. orta için tedarik edilen iâşe maddelerinin ekmek et, pirinç, tuz, un, mercemek ve sade yağ olduğu görülmektedir. İkinci gider grubunu teşkil eden orta efradının hayvanları için yapılan harcamalarla ot, saman ve arpa gibi ihtiyaçlarla birlikte, yine hayvanlarda kullanılan nal, nalça, semer, yular, tola, tola yuları gibi bir takım araç ve gereçler tedarik edilmiştir. Ayrıca atların bakımı ile ilgilenen baş seyisan ve nalbant gibi görevlilere çeşitli hizmetler nedeniyle verilenlerle, yaptıkları bazı masraflar gider olarak deftere işlenmiştir.

Gündelik hayatta kullanılan bazı malzemeler ve maddeler, ortanın ikamet ettiği odanın tamiri için yapılan harcamalar ve bazı görevlilere verilenler 32. ortanın giderlerini teşkil eden son grup dahilinde değerlendirilmiştir. Bu masraflar arasında mumla odunun orta için sıkça tedarik edilen önemli ihtiyaç kalemleri oldukları görülmektedir. Bunlarla birlikte, sandıktaki paralarla kazma, kürek, balta gibi eşyalarla ortanın tamirinde kullanılan bazı malzemeler alınmış, söz konusu malzemelerin taşınması için de bazı ücretler ödenmiştir. Orta zabitlerinden vekilharç, alemdar gibi kişilerle karakullukçu, saka ve diğery hizmetlilerin çeşitli yerlerde yaptığı harcamalar ve kendilerine verilenler de sandık hesaplarına işlenmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA. (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi)

D.YNÇ.d...(Bâb-ı Defterî Yeniçeri Defterleri Kalemî)

Nr.34883, 34881, 34959, 34603.

Kitap ve Makaleler

Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları*, Ankara: Barış Yayınları, 1999.

Altıntaş, Abdülmennan, M. “İstanbul Loncaları ve Yeniçeriler: Kayıkçı Esnafı Üzerine Bir Deneme (1677-1752)” *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed.Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M.Mert Sunar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022, 133-157.

Beydilli, Kemal, “Yeniçeri”, *DİA*. C.43, İstanbul: TDV. Yayınları, 2003, 450-462.

Beydilli, Kemal, *Yeniçeriler ve Bir Yeniçerinin Hatıratı*, İzmir: Yitik Hazine Yayınları, 2013.

Câbî Târîhi, Târîh-i Sultân Selîm-i Salîs ve Mahmûd-ı Sâni-I, Haz. Ziya Yılmaz, Ankara: TTK. Yayınları, 2003.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 2003.

Erdoğan, Mehtap, “Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihî ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.25, Konya: 2009, 71-107.

Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, İstanbul: Eren Yayınları, 1988.

Es'ad Efendi *Üss-i Zafer*, İstanbul: Matbaa-i Süleyman Efendi, 1293.

Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhis 'ül-Beyân Fî-Kavânîn-i Âl-i Osmân*, Haz. Sevim İlgürel, Ankara: TTK. Yayınları, 1998.

Hüseyin Tuğî, *Musibetnâme*, Haz. Şevket Nezih Aykut, Ankara: TTK. Yayınları, 2010.

Gül, Abdülkasım, “Yeniçeri Teşrifat Mecmuası (Traskripsiyon ve Değerlendirme)” *ETÜ. Tarih Dergisi*, S.1, Erzurum, 2020, 37-66

İlgürel, Mücteba, “Yeniçeriler” *İA*. C.13, İstanbul: MEB. Yayınları, 1993, 385-395.

İnalcık, Halil, *Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-II, Tagayyür ve Fesad (1603-1656) Bozuluş ve Kargaşa Dönemi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Kaymaz, Fatma, “Osmanlı Askeri Teşkilatına Dair Bilinmeyen Bir Eser “Yeniçeri Ocağı’na İlişkin Bir Risale (Değerlendirme ve Metin) *Tarih Dergisi*, S.57, İstanbul: 2013, 45-68.

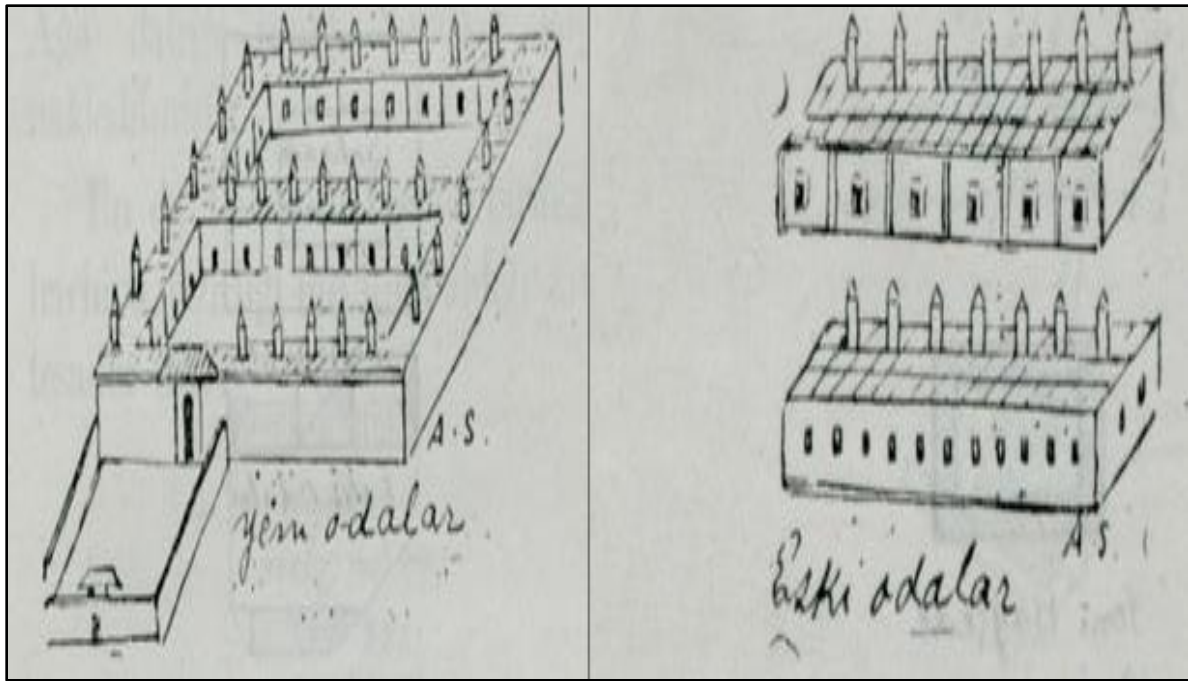
Kavanin-i Yeniçeriyân (Yeniçeri Kanunları), Haz: Tayfun Toroser, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Kokdaş, İrfan, “İstanbul Esame Piyasası Üzerine Notlar (1750-1826)”, *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M.Mert Sunar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022, 157-201.

- Oruç Bey Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları, 2014.
- Pul, Ayşe, “Yeniçeri Teşkilatına Dair Bir Risale (Değerlendirme-Karşılaştırmalı Metin), *Belleten*, C.84, S.301, Ankara, TTK. Yayınları, 2022, 983-1044.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî, 971-1003/1563-1595* C.I, Haz.Mehmet İpşirli, Ankara: TTK. Yayınları, 1999.
- Sertoğlu, Mithat, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-2*, İstanbul: MEB. Yayınları, 1993.
- Sunar, M. Mert, “Oda”, *DİA.*, C.EK-2, Ankara: TDV. Yayınları, 2019, 369-371.
- Sunar, M. Mert, İstanbul’da Yeniçeri Ortalarının Karıştığı Sokak Çatışmaları, (18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl Başları)” *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed.Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M.Mert Sunar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022, 261-287.
- Şenyurt, Ali, “Yeniçeri Ortaları Yardımlaşma Sandıkları” *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.33, Kocaeli: 2017, 155-170.
- Târih-i Nâima*, C.III, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara: TTK. Yayınları, 2014.
- Târih-i Nâima*, C.IV, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara: TTK. Yayınları, 2014.
- Uzun, Ahmet, *İstanbul ve Askeri Birliklerin İaşesi: Genel Bir Değerlendirme” İstanbul’un İaşesinde Devletin Rolü Ondalık Ağnam Uygulaması 1783-1857*, Ankara: TTK. Yayınları, 2006.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları-I*, Ankara: TTK. Yayınları, 1988.
- Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2010.
- Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011.
- Ünver, Süheyl, “Şehrimize Ait Vesikalardan Yeniçeri Kışlaları”, *İstanbul Şehremâneti Mecmuası*, S.60, İstanbul: 1929, 418-422
- Ünver, Süheyl, “Yeniçeri Kışlaları” (1976), *Belleten*, C.LX, S.10, Ankara: TTK. Yayınları, 1976, 589-594.
- Vak’a-Nüvîs Es’ad Efendi Tarihi*, Haz.Ziya Yılmaz, İstanbul: OSAV Yayınları, 2000.
- Yıldız, Aysel, “Bozulma ve İsyân Yeniçeriler Sipahlar ve Cebeciler” *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M.Mert Sunar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022, 201-261.
- Yıldız, Aysel, Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar “İstanbul, Taşra ve Yeniçeriler” *Payitaht Yeniçerileri, Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, Ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022, 13-37.
- Zanaat Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK. Yayınları, 1976.

EKLER

Resim I: Eski ve Yeni Odalar

(Süheyl Ünver, “Şehrimize Ait Vesikalardan Yeniçeri Kışlaları”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, S.59, s.419)

Resim-II: Baş Karakullukçu, Karakullukçu ve Orta Sakası

Transkript

D.YNÇ.d...34883/3

Defter oldur ki Asitâne-i âliyededen çikalı ortamızda olan mesârif beyân olunur.
Cemazîy'ül-evvelin on dokuzuncu gününden beri olan mesârifât /1224

	Kıymet-Guruş
Ot-saman Derviş Paşa'dan alınan/yük-6	1.220
Nân-ı azîz parası	40
Def'a ot parası	70
Saman parası	230
Derviş Paşa'dan alınan ot saman akçesi	480
	<u>2.040</u>
Pirinç/ kıyye-100	2.400
Tuz/ kıyye- 23.5	329
Saman/araba-1	160
Tuz/ kıyye-25	650
Kazl	40
	<u>5.619</u>
Mum/kıyye-2	96
Saman/ yük-2	120
Semer meremmeti için virilen	1.300
Bir aded semer alındu	320
Mum /8 kıyye	384
	<u>7.839</u>
Saman paresi	240
Pirinç/kile-10	2.600
Nal	20
Nal parası	40
	<u>10.774</u>

Hesâbı rü'yet olunmuşdur

D.YNÇ.d...34883/4

Cemazîy'ül-âhir mesârif-i kışla

	Kıymet-Guruş
Büyük Sofaya verilen	240
Başkarakullukçunun mesârifi	271
Saman akçesi	120
Def'a saman akçesi	120
Beygîre mesârif	190
Sofa çadur direği ve fener kutusu ve tokmak	480
	<u>1421</u>
Oturtma için revgân	160
Semer meremmeti için	160
Baş seysisân için tola yular	80
Mum/kıyye-15	720
	<u>2.541</u>
Ortada nalband için virilen	1.130
Abdi Saka'nın harcı	228
Kürek	120
Saka semerine	60
Tuz/ kıyye-20, fey-15	300

	<u>4.379</u>	
Başeskiden alınan mum/ kıyye-7		336
At ağası mahiyesi		800
Nal parası		60

5.575

Hesâbı rü'yet olunmuştur

Receb-i Şerif'de Olan Mesârifât-ı Kışla Beyân

Kıymet-Guruş

Pirinç/kile-7		1.960
Def'a pirinç kile-12/ kıyye-2		3.480
Araba kirâsı		12
Şem'i-revgân		490
Tuz/kıyye-21		410
Sakaya şâir parası		410
Hegbe kıl		260
Def'a hegbe		260
Def'a hegbe		260
Torba/aded-13		620
Bir aded yular		205
Bir araba saman		175
		<u>8.974</u>

Hesâbı rü'yet olunmuştur

D.YNÇ.d...34883/5

Kıymet-Guruş

		<u>8.974</u>
Tuz/kıyye-1		8
Kaşık parası		160
Mum/kıyye-1		65
Hatab/araba-1		160
Semer meremmeti için		80
		<u>9.448</u>
Tolanın sağrısı		240
Saman akçesi		360
Def'a bir araba saman		120
K...? ve mum		280
Mum/kıyye-6 Nalband parası maan	800	
		<u>11.208</u>

Hesâbı rü'yet olunmuştur

Şa'bân-ı Şerif'de Olan Mesârifât-ı Kışla Beyân

Kıymet-Guruş

Tuz/kıyye-40		860
Semer meremmeti için		30
Nân-1 azîz parası		180
Kürek		10
Balta parası		10
Hamalîye parası		15
Kayık parası		15
Fener meremmeti		12
Saman akçesi		97
Def'a saman parası		100
		<u>1.289</u>

Hesâbı rü'yet olunmuştur

D.YNÇ.d...34883/6

Ramazân-ı Şerîfde Olan Mesarifât Beyân

	Kıymet-Guruş
Nal parasından bâkî kalan	215
Bir araba ot	260
At ağasına mahîye	400
Sakanın şair parası	920
Alemdardan alınan mum/ kıyye-2	100
	<u>1.895</u>
Saman /yük-3	145
Semer meremmeti	105
Tola halkası	112
Birinde ilac ve saman ve fener meremmeti	250
	<u>2.537</u>
<i>Hesâbı rü'yet olunmuşdur</i>	

Şevvâl-i Şerîfde Olan Mesarifât Beyân

	Kıymet-Guruş
Semer meremmeti için	200
Mum/kıyye-7	308
Nu'mân Karakullukçu yediyle saman	140
Saman akçesi	310
Def'a saman parası	250
	<u>1.208</u>
Tuz/kıyye-20	490
Saman	150
Mum/ kıyye-5	220
Bivânat köstegi	380
Saman parası	150
	<u>2.598</u>

Zilka'de-i Şerîfde Olan Mesarifât Beyân

	Kıymet-Guruş
Saman parası	150
Saman parası	150
Saman	300
Kazl ib	20
Sübürge	20
Çuval parası	260
Pirinç/kile 9-kıyye-4	2.620
Nalband Parası	500
	<u>3.828</u>
Mum/kıyye-4	176
	<u>4.196</u>
<i>Hesâbı rü'yet olunmuşdur</i>	

D.YNÇ.d...34883/7

Zilhicce-i Şerîfde Olan Mesarifât Kışla Beyân

	Kıymet-Guruş
Saman parası	150
Saman parası	150
Şair bahâsı	604
Saman parası	364

	<u>1.568</u>	
Saman parası		180
Şâir akçesi		300
Saman parası		150
Saman parası		100
At ağasına çizme kalçın		410
	<u>2.708</u>	
Şâir parası		413
Semer meremmeti için		398
Kürek balta parası	75	
Beygîre nal ve semer parası		343
Araba kirâsı virildi		640
	<u>4.577</u>	
Def'a nal parası ve ufak denk mesârifi		
Pirinç/ kıyye-4		1.080
Mum/ kıyye-10		476
Def'a pirinç/kıyye-4		1.080
Araba kirâsı		1.680
	<u>9.173</u>	
Vekîlharç ağaya yol mesârifi		600
Tuz		520
Büyük Sakanın Silistre'de mesârifi		2.360
Şumlu'da şâir ve saman mesârifi		1.040
	<u>13.693</u>	
<i>Hesâbı rü'yet olunmuşdur</i>		

D.YNÇ.d...34883/8

Muharrem-i Şerîfde Olan Mesarifât Beyân Kışla

	Kıymet-Guruş	
Hatab akçesi		480
Saman		360
Def'a saman		720
Hatab		320
Pirinç/kile-2		600
	<u>2.480</u>	
Sakanın aldığı saman		420
İkincinin mesârifi	415	
Mum		120
Saman parası		180
Revgân-ı sâde		384
	<u>3.999</u>	
Kağıda		420
Pirinç/kile-2		626
Hatab		570
Sakanın harcı		480
Karakullukçulara virilen		600
Ruscukda ta'yîn çıkmayub alınan lahm nân-ı azîz		670
	<u>7.400</u>	
Pirinç		320
Çubuk		180
Revgân-ı sâde		60
Pirinç kile		480
Mum/ kıyye-2		96
Revgân-ı sâde		60
	<u>8.651</u>	

Hesâbı rü'yet olunmuşdur

D.YNÇ.d...34883/9

Mâh-i Safer'ül-Hayrın Mesârifi Beyân

	Kıymet-Guruş
Mum/ kıyye-2	96
Mum/ kıyye-2	96
Mum/ kıyye-2	96
Hatab	120
Hatab/araba-1	290
	<u>698</u>
Mum/kıyye-2	96
Revgân-ı sâde/kıyye-2	200
Mum/kıyye-4	192
Pirinç kile	340
Revgân-ı sâde/kıyye-2	110
	<u>2.553</u>
Hatab	180
Beygîr nalçası	48
Hatab/araba-1	125
Nal parası	87
Şaîr akçesi	1.200
Saman	180
	<u>4.352</u>

Hesâbı rü'yet olunmuşdur

Mâh-i Rebî'ül-evvelin Mesarifi Beyân Kışla

	Kıymet-Guruş
Pirinç/kile-1	320
Hatab/araba-1	120
Mum/kıyye-4	194
Saka semeri	260
Mum/kıyye-2	96
	<u>990</u>
Revgân-ı sâde/kıyye-2	110
Hatab/araba-1	200
Pirinç/kıyye-5	175
Mercimek	46
Dakîk	36
Tuz	80
	<u>1.637</u>
Çadırcıya virilen	120
Mum parası	138
Hatab/araba-1	125
Pirinç	120
Mum	196
	<u>2.336</u>
Mum	96
Hatab	200
Pirinç	300
Tuz	60
Revgân-ı sâde	110
Mercimek siyâh	120
	<u>3.222</u>

Hesâbı rü'yet olunmuşdur

D.YNÇ.d...34883/10

Defter oldur ki, Cemâziyül-evvelin on dokuzuncu gün târihiyle
Dâvud Paşa sahrâsına ihrâc on bir günlük mesârifât
11 Cemâziyül-evvel 1224

	Sâde
On bir günlük mesârifât	10.774
Mâh-1 Cemâziyül-âhir mesârifât	5.575
Mâh-1 Receb'ül-ferd	11.227
Mâh-1 Şa'bân'ül-muazzam mesârifât	1.289
Ramazân-1 şerîf mesârifât	2.537
	<u>31.382</u>
Mâh-1 Şevvâl-i şerîf mesârifât	3.828
Mâh-1 Zilka'de mesârifât	4.196
Mâh-i Zilhicce mesârifât	13.693
Mâh-1 Muharrem fî gurre sene 1225 ilâ gâye	8.651
	<u>61.750</u>
Safer'ül-hayr mesârifât	4.352
Rebî'ül-evvel mesârifât	3.222
	<u>69.324</u>
Be-hesâb-1 gurus mesârifât-1 meyâne	1.733

İrâd-1 Meyâne Asîtane-i Alîyeden İhrâc İdeli

	Gurus
Mâl-1 mevcûd-1 meyâne	200
Bedel	305
Çırpandan gelen	100
Def'a bedel	261
Def'a bedel	249
Def'a bedel	390
Meştâ bedel	115
Zilhicce bedel	119
Muharrem bedel /M-1225	146
Safer bedel	142
Zamm olunan ufak para	2
	<u>2.031, 32 para</u>
Mesârifât-1 meyâne	1.733
İrâd-1 meyâne	2.031
Mesârifât-1 meyâne minhâ	2.031-1.733
Mâl-1 mevcûd-1 meyâne vaz'-1 sandık	<u>298</u>

Vech-i meşrû üzere

İşbu bin iki yüz yirmi dördü mâh-1 Cemâziyül-evvelinin on tokuzuncu günü târihiyle dergâh-1 âlî yeniçerileri meyânelerinden otuz iki bölüğün irâd ve mesârifât defterlerine rü'yet olunması muktezî olmağla meyâne yazıcılarından yazıcımız Kırk İki Ömer Efendi mübaşeretiyile muhâsebesi rü'yet olunub bâlâda terkîm mâh-1 mezbûrun on tokuzuncu gününden fi 1225 Rebîül-evvel gâyetine gelince on mâh on bir günlük mesârifât-1 meyâne tahkik olub ve yine ber vech-i bâlâ fûrûnihâde ve minhâ olundukda sahh'ül-bâkî iki yüz toksan sekiz gurus mâl-1 mevcûd-1 meyâne vaz'-1 sandık olunduğu işbu mahalle kayd ve temhîr olundu.

Gurre-i Rebîül-evvel 1225

Es-Seyyid Osmân

Kethüdâ-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî